

Dariusz Byszuk

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie. Struktura organizacyjna i obsada personalna w latach 1944-1954.

Milicja Obywatelska została formalnie utworzona dekretem PKWN z 7 października 1944 r., jednakże jej faktyczna działalność rozpoczęła się już na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. Zapowiedź jej powołania pojawiła się w Manifeście PKWN oraz w dekreście o rozwiązaniu Policji Państwowej uchwalonym przez PKWN 27 lipca 1944 r., a zatwierdzonym przez KRN 15 sierpnia 1944 r. W tym samym dniu został też uchwalony dekret o Milicji Obywatelskiej, lecz jego opublikowanie w „Dzienniku Ustaw” zostało wstrzymane z powodu sporów dotyczących usytuowania MO w systemie organów władzy i administracji państwowej, głównie zaś tego, komu ma podlegać organizująca się milicja, radom narodowym – jak zapowiadał Manifest PKWN, czy też Resortowi Bezpieczeństwa Publicznego PKWN – do czego dążył jego kierownik Stanisław Radkiewicz. Ostatecznie zwyciężyła koncepcja Radkiewicza i Milicja Obywatelska stała się zorganizowaną na wzór wojskowy „prawno-publiczną formacją służby Bezpieczeństwa Publicznego”, do której zadań należały:

- ochrona bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego,
- dochodzenie i ściganie przestępstw,
- wykonywanie zleceń władz administracyjnych, sądów i prokuratury w zakresie przewidzianym prawem¹.

W myśl koncepcji ustrojowych PPR Milicja Obywatelska miała być tworzona z jednostek Armii Ludowej, zgodnie ze ściśle tajnym rozkazem nr 13 Dowództwa Głównego AL z 24 marca 1944 r., mówiącym, iż „policja granatowa musi być rozbrojona i rozmundurowana. Służbę bezpieczeństwa pełnić będą oddziały AL”². Jednakże na terenach Rzeszowszczyzny zarówno PPR, jak i jej zbrojne ramię – Armia Ludowa faktycznie nie istniały jako zorganizowane siły zdolne do objęcia władzy.

¹ Art. 2 dekretu z dn. 7 X 1944 r. o Milicji Obywatelskiej, DzU 1944, nr 7, poz. 33.

² *Dowództwo Główne GL i AL. Zbiór dokumentów z lat 1942–1944*, oprac. W. Poterański i in., red. T. Stępniewski, Warszawa 1967, s. 261–262; Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska (1944–1948)*, Warszawa 1983, s. 31.

PPR rozbiły aresztowania przeprowadzone przez Niemców w 1943 r., zaś AL była reprezentowana na tym obszarze jedynie symbolicznie. Z tego względu w momencie wkroczenia Armii Czerwonej na tereny między Sanem i Wisłą właściwie nie miał kto objąć władzy w imieniu PKWN. W wyniku akcji „Burza” w większości miast i miasteczek Rzeszowszczyzny na kilka, kilkanaście dni władzę administracyjną objęli przedstawiciele Polskiego Państwa Podziemnego. Oni też przystąpili do tworzenia organów o charakterze porządkowym. Pierwsze z nich powstały jeszcze na przełomie lipca i sierpnia 1944 r., tworzone przez ujawniające się w czasie akcji „Burza” struktury PPP pn.: Straż Obywatelska, Ochotnicza Służba Bezpieczeństwa, Straż Porządkowa, Komenda Obrony Miasta, Milicja Gromadzka. Posterunki te tworzone żywiołowo (powoływali je sołtysi lub zebrania gminne), co wynikało z lokalnych potrzeb zabezpieczenia ludności przed wzrastającą przestępczością oraz – na wschodzie regionu – z obawy przed terrorem UPA. W sierpniu i wrześniu 1944 r. włączono je do struktur organizującej się Milicji Obywatelskiej.

Tworzenie struktur wojewódzkich MO nastąpiło z pewnym opóźnieniem wskutek braku odpowiednich kadr oraz wątpliwości, jak będzie zorganizowana administracja na wyzwolonych ziemiach polskich. Rzeszowszczyzna w okresie międzywojennym stanowiła zachodnią część województwa lwowskiego, które sięgało na zachód aż po linię Wisły, i nigdy nie miała tradycji wojewódzkich. Brak odpowiednich kadr wynikał ze zupełnej niewydolności organizacyjnej PPR i AL. W konsekwencji komuniści skierowali na Rzeszowszczyznę I Brygadę AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego, sformowaną pośpiesznie na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. w okolicach Miechowa i Pińczowa przy współudziale trzynastoosobowej grupy spadochroniarzy Samodzielnego Batalionu Szturmowego (podległych Polskiemu Sztabowi Partyzanckiemu) dowodzonej przez por. Antoniego Jańczaka³.

³ Antoni Jańczak, ppłk, ur. 24 XII 1923 r. w majątku Socha, pow. Drohiczyń, w rodzinie robotników rolnych. W końcu 1939 r. podjął pracę na kolei w zajętej przez Armię Czerwoną Brześciu. W 1941 r. ewakuowany do m. Ruzajewskij. W 1942 r. napisał list do Stalina z prośbą o przyjęcie do Armii Czerwonej i skierowany został do szkoły dywersantów pod Moskwą. Po przeszkoleniu zrzucony na tyłach frontu do wykonania zadań dywersyjnych. W 1943 r. powołany do armii Berlinga; ukończył szkołę oficerską w Riazaniu, potem przydzielono go do Samodzielnego Batalionu Szturmowego. W lipcu 1944 r. zrzucony jako dowódca trzynastoosobowej grupy w lasy miechowskie z zadaniem tworzenia oddziałów partyzanckich i utrzymywania łączności. Zastępca dowódcy I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego, z którą przeszedł do MO, komendant powiatowy MO w Sanoku (od 30 X 1944 r.), dowódca Kompanii Operacyjnej WK MO w Rzeszowie (od 16 I 1945 r.), szef Wydzielonej Służby Zewnętrznej WK MO (od 19 III 1945 r.). 16 VIII 1945 r. przeniesiony do dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Gdańsku (był m.in. komendantem MO m. Elbląga i Gdańska). 1 X 1946 r. przeniesiony do KG MO na oficera śledczego Wydziału Specjalnego. Był też m.in. szefem Sekcji Nadzoru nad Ochroną Obiektów Wydzielonej Służby Zewnętrznej KG MO, dowódcą Batalionu Szkolno-Rezerwowego KG MO (luty – lipiec 1950 r.), zastępcą naczelnika Wydziału Odbioru Technicznego Centralnego Biura Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych, naczelnikiem Wydziału III Oddziału II KG MO (15 VII 1952), st. inspektorem Inspekcji Kontroli Ruchu Drogowego KG MO (od 15 V 1955 r.). 30 VI 1957 r. zwolniony z MO za powiązania ze spekulantami. Podjął pracę cywilną. 1 XI 1974 r. ponownie przyjęty do MO w celu naliczenia na nowo emerytury i zwolniony z dn. 30 XI 1974 r. Członek PPR i PZPR. Zmarł 23 XI 1999 r. (AIPN, Akta osobowe, 698/1230).

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

Po sformowaniu dowodzona przez Józefa Saturna „Bartka”⁴ brygada wyruszyła na wschód i 15 sierpnia 1944 r. przebiła się przez front pod Stopnicą. Wraz z brygadą przez front przeszło kierownictwo krakowskiego Komitetu Obwodowego PPR z mjr. Włodzimierzem Zawadzkiem (Aleksandrowem) „Jasnym” oraz dowództwo Obwodu Krakowskiego AL z ppłk. Franciszkiem Księżarczykiem „Michałem”⁵ na czele. Brygada licząca około 250–300 ludzi przewieziona została do Rzeszowa i zakwaterowana w gmachu przy ul. Zamkowej 17, natomiast Księżarczyk i Zawadzki udali się do Lublina, gdzie pierwszy dostał nominację na wojewódzkiego komendanta MO w Krakowie, drugi na I sekretarza KW PPR. Nominacja na wojewódzkiego komendanta MO w Krakowie wynikała z nieustalenia podziału administracyjnego wyzwolonych obszarów tzw. Polski Lubelskiej⁶. Decyzja gen. Franciszka Józwiaka została przypieczętowana pismem pełnomocnika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN mjr. Broniatowskiego, który 3 września 1944 r. przekazał do dyspozycji Księżarczyka jako komendanta MO woj. krakowskiego I Brygadę AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego. Alowcy mieli założyć biało-czerwone opaski z napisem MO, a na swej

⁴ Józef Saturn, właśc. Józef Włoch (w 1948 r. zmienił nazwisko na Saturn), „Bartek”, mjr, ur. 18 IX 1899 r. w Wojsławicach, pow. Pińczów. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 i III powstania śląskiego. Przedwojenny podoficer zawodowy Wojska Polskiego. W 1936 r. usunięty z wojska za kontakty z KPP (wersja Saturna) lub za łapownictwo (ustalenia MO), zdegradowany do szeregowca i skazany na sześć lat więzienia (odsiedział osiemnaście miesięcy). Uczestnik kampanii wrześniowej. Działał w konspiracji ZWZ, a w 1943 r. wraz ze swoim oddziałem przeszedł do GL. Był komendantem wojskowym Okręgu „Wiślica” AL. W lipcu 1944 r. został dowódcą I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego, z którą przeszedł front i wstąpił do MO na Rzeszowszczyźnie. Kierownik Wydziału Personalnego WK MO w Rzeszowie i komendant powiatowy MO w Rzeszowie (od 4 X 1944), komendant MO m. Krakowa. 5 II 1947 r. przeniesiono go na szefa Wydziału Służby Zewnętrznej KW MO w Krakowie. Po wielu konfliktach z kierownictwem KW MO i burdach pod wpływem alkoholu zwolniony z dn. 15 VII 1951 r. z MO. Członek PPR i PZPR (AIPN, Akta osobowe, 707/851).

⁵ Franciszek Księżarczyk, „Bruno”, „Michał”, gen. broni, ur. 4 XII 1906 r. w Dąbiu, pow. Chrzanów, w rodzinie górniczej. Po ukończeniu siódmej klasy szkoły powszechnej pracował w Fabryce Azotu i w kopalni węgla w Jaworznie. W 1930 r. wyemigrował do Francji, gdzie do 1936 r. pracował w kopalniach węgla jako górnik. Uczestniczył w wojnie domowej w Hiszpanii, dowodząc batalionami im. Adama Mickiewicza i Jarosława Dąbrowskiego. Awansowany na stopień majora przez sztab armii gen. Gordona. Dwukrotnie ranny, stracił lewe oko. W 1939 r. powrócił do Francji i pracował jako górnik. Członek Komunistycznej Partii Hiszpanii (1937–1939) i Komunistycznej Partii Francji (1939–1943). W 1943 r. przedostał się do Warszawy i po nawiązaniu kontaktu z PPR był oficerem inspekcyjnym GL, a następnie komendantem GL–AL Warszawy (do marca 1944 r.). Jako komendant Obwodu Krakowskiego AL w sierpniu 1944 r. przeszedł front z I Brygadą AL Ziemi Krakowskiej i został mianowany wojewódzkim komendantem MO w Rzeszowie. 2 XI 1944 r. mianowany pułkownikiem. 29 VIII 1945 r. przeniesiony na stanowisko komendanta MO woj. warszawskiego, a 5 XI 1946 r. na stanowisko komendanta wojewódzkiego MO w Krakowie. 13 II 1948 r. został zastępcą komendanta głównego MO ds. polityczno-wychowawczych. 16 VII 1948 r. otrzymał stopień generała brygady. Z dn. 1 I 1954 r. odszedł z zajmowanego stanowiska i przeszedł do służby w LWP. Był m.in. zastępcą dowódcy Śląskiego Okręgu Wojskowego. Członek PPR i PZPR. Zmarł 3 XII 1991 r. (AIPN, Akta osobowe, 698/1902; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Rzeszów 1998, s. 35).

⁶ Województwo rzeszowskie zostało formalnie utworzone dekretem z 7 VII 1945 r., DzU 1945, nr 27, poz. 168.

kwaterze wywiesić tablicę z napisem: Wojewódzka Milicja Obywatelska. Struktura organizacyjna brygady miała być utrzymana do czasu wydania odpowiednich rozkazów przez Księżarczyka⁷. Zmiana nazwy komendy z krakowskiej na rzeszowską nastąpiła we wrześniu 1944 r.

Niemal w tym samym czasie do służby w rzeszowskiej milicji skierowano część oddziału Edwarda Gronczewskiego „Przepiórki”⁸, który w sierpniu 1944 r. został włączony do 8. Pułku Zapasowego LWP w Jarosławiu. Na przełomie sierpnia i września alowców „Przepiórki” wydzielono z tego pułku i część z nich (około sześćdziesięciu ludzi) pod dowództwem Czesława Kurpiasa „Szarego”⁹ oddelegowano do Rzeszowa, pozostałych skierowano do Lublina, gdzie mieli wejść w skład tworzącego się tam Batalionu Specjalnego KG MO.

Właściwe tworzenie struktur Wojewódzkiej Komendy MO w Rzeszowie¹⁰ rozpoczęło się we wrześniu 1944 r. Wykorzystano do tego kadry I Brygady AL Ziemi Krakowskiej, grupę Czesława Kurpiasa oraz nieliczne siły miejscowych komunistów i niektórych byłych policjantów „granatowych” lub emerytów policyjnych z okresu międzywojennego. W następnych tygodniach do służby w MO skierowano niewielką grupę żołnierzy armii Berlinga. Jako pierwsze struktury WK MO zorganizowane zo-

⁷ AIPN Rz, 051/194, Materiały luźne, Odpis rozkazu mjr. Broniatowskiego z 3 IX 1944 r., k. 254.

⁸ Edward Gronczewski, „Przepiórka”, ur. 7 VII 1923 r. w Sierpcu w rodzinie robotniczej. Od 1942 r. należał do GL w oddziale Grzegorza Korczyńskiego. Od marca 1943 r. dowodził samodzielnym oddziałem, który w 1944 r. wszedł w skład I Brygady AL Ziemi Lubelskiej. 5 VIII 1944 r. wstąpił do MO. Był dowódcą Batalionu Specjalnego KG MO (od 15 IX 1944 r.) oraz dowódcą grupy operacyjnej do organizacji MO w Gdańsku (marzec 1945). 23 XII 1945 r. zwolniony z MO na własną prośbę; odszedł do służby w Wojsku Polskim. Zmarł 1 I 1976 r. (Z. Jakubowski, *op. cit.*, s. 421).

⁹ Czesław Kurpias, „Szary”, plk, ur. 8 VIII 1920 r. w Puławach. W okresie okupacji pracował w Puławach. Od 1943/1944 r. należał do PPR i AL. Służył w oddziale partyzantki sowieckiej „Pawlika” i oddziale AL Edwarda Gronczewskiego „Przepiórki”. W sierpniu 1944 r. skierowany wraz z oddziałem do Jarosławia do 8. pułku zapasowego, a następnie 28 VIII 1944 r. wraz z częścią oddziału oddelegowany do służby w MO w Rzeszowie. Kolejno: szef Sekcji Wywiadowczej, dowódca Oddziału Specjalnego oraz oficer śledczy Wydziału Śledczego WK MO. W styczniu 1945 r. skierowano go do Krakowa wraz z grupą operacyjną do tworzenia MO. Był komendantem wojewódzkim MO w Krakowie, następnie zastępcą ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Poznaniu (od 19 VI 1945 r.), Katowicach (od 5 XII 1947 r.), komendantem wojewódzkim MO w Katowicach (od 9 XI 1949 r.), komendantem Centrum Wyszkozenia MO w Słupsku (od 15 IX 1950 r.). Z powodu skandalu obyczajowego zwolniony z MO z dn. 28 II 1955 r. Podjął pracę w instytucjach rządowych. 1 X 1959 r. ponownie przyjęty do MO na stanowisko naczelnika Wydziału Operacyjnego Oddziału Służby Zewnętrznej KG MO. Następnie był dowódcą Batalionu Specjalnego KG MO (od 1 III 1962 r.), szefem Biura Ewidencji Operacyjnej KG MO (od 1 II 1965 r.), zastępcą dyrektora Biura „C” MSW (od 15 I 1967), zastępcą dyrektora Biura „B” MSW (od 15 VIII 1970 r.), szefem Inspektoratu Operacyjnego KG MO (od 1 XI 1971 r.), szefem Biura Operacyjnego KG MO (od 1 VIII 1973 r.). 15 I 1979 r. odszedł na emeryturę. Zmarł 19 V 1984 r. (AIPN, Akta osobowe, 710/181).

¹⁰ W pierwszych latach powojennych istniała pewna dowolność w nazewnictwie struktur wojewódzkich MO. Najczęściej używano nazw: Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej lub Komenda Milicji Obywatelskiej Województwa, po kilku latach zastąpiono je terminem Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej.

stały: dowodzony przez por. Longina Wałknowskiego „Ronina”¹¹ Baon Operacyjny (początkowo złożony z pięciu, na początku października 1944 r. zredukowany do trzech kompanii, liczących przeciętnie 50–60 milicjantów), kierowany przez por. Józefa Saturna „Bartka” Wydział Personalny oraz dowodzony przez przybyłego ze Związku Sowieckiego por. Henryka Sawickiego¹² Wydział Gospodarczy. Obok nich przejściowo istniały pluton gospodarczy, pluton sztabowy oraz Sekcja Wywiadowcza, którą kierował ppor. Czesław Kurpias „Szary”. Sekcja Wywiadowcza została wkrótce zlikwidowana, a Kurpias stanął na czele Oddziału Specjalnego (działającego prawdopodobnie w ramach Baonu Operacyjnego WK MO). Zajął się on zwalczaniem polskiego i ukraińskiego podziemia zbrojnego oraz zbieraniem zaopatrzenia. 28 września 1944 r. został zorganizowany Wydział Śledczy, na którego czele stanął przedwojenny oficer policji kpt. Andrzej Faferek¹³. 70 proc. obsady tego wydziału tworzyli policjanci „granatowi”, nieskompromitowani ścisłą współpracą z okupantem hitlerowskim¹⁴.

W drugiej dekadzie października 1944 r. w strukturach milicji pojawił się aparat polityczno-wychowawczy. Jego utworzenie wynikało z dążenia do zwiększenia kontroli PPR nad milicją oraz odpowiedniego oddziaływania ideologicznego na w większości bezpartyjnych funkcjonariuszy MO. 10 października 1944 r. rozkazem wojewódzkiego komendanta MO płk. Księżarczyka powołany został Wydział Polityczny, na którego czele stanął przeniesiony z Baonu Operacyjnego ppor.

¹¹ Longin Wałknowski, „Ronin”, ur. 8 III 1904 r. w Warszawie. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. W latach 1929–1939 służył w Straży Granicznej. W czasie kampanii wrześniowej dostał się do niewoli niemieckiej, z której zbiegł i zamieszkał w pow. miechowskim. Na początku 1944 r. wstąpił do BCH, a potem wraz ze swoim oddziałem dołączył do I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego, w której był oficerem wyszkolenia. Po przejściu frontu podjął służbę w MO. Pierwszy dowódca Baonu Operacyjnego WK MO w Rzeszowie. Z dn. 31 X 1944 r. zdjęty ze stanowiska i aresztowany przez WUBP w Rzeszowie pod zarzutem przynależności do NSZ i współdziałania w zabójstwie grupy partyzantów GL. Ponieważ winy mu nie udowodniono, w styczniu 1945 r. został zwolniony z aresztu, a następnie skierowany do służby w Wojsku Polskim (AIPN Rz, Akta osobowe, 00157/66).

¹² Henryk Sawicki, mjr, ur. 20 IV 1910 r. w Rokitnie na Wołyniu. Obywatel Związku Sowieckiego. Przed wojną urzędnik w przemyśle naftowym na Kaukazie. W 1941 r. zmobilizowany do Armii Czerwonej, a w 1944 r. skierowany do armii Berlinga. 12 IX 1944 r. oddelegowany do służby w MO na stanowisku kierownika Wydziału Gospodarczego WK MO w Rzeszowie. 14 VII 1945 r. przeniesiony do Warszawy i 17 VIII 1945 r. mianowany szefem Wydziału Gospodarczego (później Wydział Administracyjno-Gospodarczy) KG MO. W 1947 r. przyjął polskie obywatelstwo. 1 III 1949 r. został zastępcą szefa WUBP w Warszawie ds. gospodarczych, 15 X 1951 r. – naczelnikiem Wydziału Żywnościowego Szefostwa Zaopatrzenia MBP, 1 VIII 1953 – kwatermistrzem Centralnych Jednostek MBP. Od 1 VI 1957 r. inspektor KG MO. Od 1958 r. na etacie dowódcy kompanii ZOMO Komendy MO m. st. Warszawy, ale wykonywał różne prace zleczone. 31 VII 1960 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Członek PPR i PZPR. Zmarł 14 XII 1998 r. (AIPN, Akta osobowe, 01079/289).

¹³ Andrzej Faferek, kpt., ur. 21 XI 1882 r. w Dobrojewie, woj. poznańskie. Przed wojną kapitan policji w I Komisariacie Policji Państwowej w Bydgoszczy. W czasie okupacji służył w policji granatowej w Dębicy i Rzeszowie. Współtworzył MO w Rzeszowie. Od 9 IX 1944 r. był organizatorem i kierownikiem Wydziału Śledczego WK MO. Z dn. 31 X 1944 r. (lub 5 XI 1945 r.) usunięty ze służby w MO (AIPN Rz, Akta osobowe, 0096/60).

¹⁴ AIPN Rz, 00106/2, Wykazy imienne funkcjonariuszy MO woj. rzeszowskiego, Wykaz funkcjonariuszy Wydziału Śledczego z 28 IX 1944 r., k. 67–68.

Struktury

Adamski¹⁵. Wkrótce potem utworzone zostało stanowisko zastępcy wojewódzkiego komendanta MO w Rzeszowie ds. polityczno-wychowawczych. Objął je były oficer polityczno-wychowawczy 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki por. Piotr Pejda¹⁶.

Zgodnie z instrukcjami z KG MO 16 października 1944 r. komendant wojewódzki MO ppłk Franciszek Książarczyk wydał komendantom powiatowym rozkaz utworzenia w terminie do 20 października 1944 r. stanowisk zastępców ds. polityczno-wychowawczych we wszystkich komendach powiatowych¹⁷. Zostało to jednak wykonane w praktyce dopiero w listopadzie 1944 r., gdy po czterodniowym kursie w Rzeszowie zastępcy ds. polityczno-wychowawczych objęli urządowanie w swoich komendach. Aparat polityczno-wychowawczy miał też objąć swym zasięgiem posterunki MO, jednak na skutek niskiego poziomu kadr oraz oporu milicjantów wobec perspektywy doksztalcania się w połowie 1945 r. ostatecznie zrezygnowano z tego pomysłu, a pracę polityczno-wychowawczą na posterunkach mieli prowadzić instruktorzy polityczno-wychowawczy komend powiatowych.

W związku z czyszczeniami kadrowymi już w październiku 1944 r. nastąpiły pierwsze zmiany w kierownictwie WK MO w Rzeszowie. 4 października 1944 r. kierownik Wydziału Personalnego kpt. Józef Saturn został przeniesiony na stanowisko komendanta powiatowego MO w Rzeszowie (w miejsce usuniętego z MO ppor. Piotra Moskwy)¹⁸, a jego miejsce zajął świeżo przybyły ze Związku Sowieckiego kpt. Roman Orłowski¹⁹. 31 października 1944 r. miejsce kpt. An-

¹⁵ AIPN Rz, 00149/1, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1944 r., k. 21.

¹⁶ Piotr Pejda, chor. (przed degradacją major), ur. 26 XI 1917 r. w Leningradzie w rodzinie robotniczej. Wychowywał się w Zamościu, gdzie działał w Czerwonym Harcerstwie, TUR i KZMP. W 1936 r. skazany na dwa lata więzienia za działalność komunistyczną. Po wyjściu na wolność działał w PPS. W 1939 r. udał się na tereny zajęte przez Armię Czerwoną i pracował w cukrowni w Andruszówce jako buchalter. W lutym 1944 r. zgłosił się do armii Berlinga, ukończył szkołę oficerów polityczno-wychowawczych i został zastępcą dowódcy kompanii, a następnie batalionu w 2. PP (1. DP). W końcu lipca 1944 r. odkomenderowany do dyspozycji mjr. Ochaba. Tworzył „władzę ludową” w Zamościu, następnie skierowany do grupy mjr. Konopki działającej na Rzeszowszczyźnie. Organizował Wojewódzki Wydział Prasy i Propagandy przy WRN w Rzeszowie, 15 IX 1944 r. wstąpił do MO. 10 lub 16 X 1944 r. został zastępcą wojewódzkiego komendanta MO ds. polityczno-wychowawczych w Rzeszowie (zatwierdzony 2 XII 1944 r.), 16 VI 1947 r. przeniesiony do KG MO na stanowisko szefa (jako p.o.) Wydziału Propagandy Zarządu Polityczno-Wychowawczego MO. 20 III 1948 r. mianowany zastępcą ds. polityczno-wychowawczych komendanta wojewódzkiego MO w Poznaniu. 8 VI 1949 r. zawieszony w czynnościach i postawiony przed oficerskim sądem honorowym za nadużycie władzy i rozwiązywanie trybu życia (m.in. zgwałcił żonę podwładnego). Wyrokiem sądu zatwierdzonym przez MBP zdegradowany do stopnia chorążego i zwolniony z MO z dn. 27 VII 1949 r. Podjął pracę cywilną. Członek PPR i PZPR (AIPN Po, Akta osobowe, 059/3170).

¹⁷ AIPN Rz, 00149/1, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1944 r., k. 27.

¹⁸ *Ibidem*, k. 15.

¹⁹ Roman Orłowski, płk, ur. 29 XII 1915 r. w Bodiaczowie, pow. Horochów, na Wołyniu w rodzinie żydowskiej (jego pierwsze nazwisko to Hojzer Grosser). Do 1935 r. pracował dorywczo jako pracownik biurowy. Należał do Sel-Robu (przybudówka KPZU) i Komunistycznego Związku Młodzieży. Od 1935 r. mieszkał i pracował dorywczo w Warszawie. W 1936 r. wyjechał do Hiszpanii jako Roman Orłow i wziął udział w wojnie domowej; dwukrotnie ranny. Był m.in. szefem łączności 15. Dywizji Międzynarodowej gen. Gala, szefem łączności 4. Korpusu

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

drzeja Faferka, usuniętego z MO, zajął przeniesiony z Baonu Operacyjnego kpt. Zygmunt Bieszczanin²⁰.

W końcu 1944 r. struktura WK MO w Rzeszowie wyglądała następująco:

1. Kierownictwo (wojewódzki komendant MO, zastępca wojewódzkiego komendanta MO ds. operacyjnych, zastępca wojewódzkiego komendanta MO ds. polityczno-wychowawczych),

2. Kancelaria,

3. Wydział Personalny,

4. Wydział Śledczy,

5. Wydział Polityczno-Wychowawczy,

6. Wydział Gospodarczy,

7. Baon Operacyjny,

8. Pluton sztabowy²¹.

Taka struktura WK MO wynikała z zadań, jakie stawiano przed milicją, a były to – prowadzone siłami Baonu Operacyjnego oraz Oddziału Specjalnego – zwalczanie polskiego i ukraińskiego podziemia, zabezpieczanie przebiegu reformy rolnej,

---

oraz komisarzem politycznym Brygady im. Dąbrowskiego. Awansowany na stopień kapitana. Należał do Komunistycznej Partii Hiszpanii (1937–1939). Internowany we Francji (1939–1941), utracił polskie obywatelstwo. W 1941 r. wyjechał do Związku Sowieckiego i pracował w różnych zakładach; ewakuowany na Kaukaz. Na przełomie 1942 i 1943 r. zgłosił się do Armii Czerwonej, w której służył jako szeregowiec, potem starszy sierżant (zataił swój stopień z Hiszpanii). W sierpniu 1944 r. skierowany do Wojska Polskiego. 12 IX 1944 r. wstąpił do MO i objął stanowisko kierownika Wydziału Personalnego WK MO w Rzeszowie. Na polecenie KW PPR w Rzeszowie zmienił nazwisko na Roman Orłowski. Od 7 IV 1945 r. zastępca operacyjny komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie. Następnie komendant wojewódzki MO w Rzeszowie (od 29 VIII 1945 r.), Wrocławiu (od 15 IV 1948 r.), szef Oddziału IV KG MO (od 1 II 1952 r.), komendant Wyższej Szkoły MO w Warszawie (od 1 II 1957 r.), komendant Ośrodka Szkoleniowego MO w Legionowie (od 1 I 1958 r.) i komendant Szkoły Oficerów MO w Szczytnie (od 1 IV 1960 r.). 30 VI 1963 r. odszedł na emeryturę milicyjną. Zmarł 17 XII 1986 r. (AIPN, Akta osobowe, 710/120).

²⁰ Zygmunt Bieszczanin, „Adam”, płk, ur. 23 XII 1923 r. w Radogoszczy, pow. Pińsk, w rodzinie inteligentkiej (syn nauczyciela). Przed wojną mieszkał i pracował w Krakowie. W 1942 r. wstąpił do AK, skąd w kwietniu 1943 r. przeszedł do GL. Był członkiem, a następnie dowódcą oddziału GL walczącego z Niemcami, ale też z AK i NSZ. Latem 1944 r. dołączył do I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego jako dowódca jej 3. kompanii. Wraz z I Brygadą przeszedł front i podjął służbę w MO jako dowódca kompanii w Baonie Operacyjnym WK MO w Rzeszowie. Od 31 X 1944 r. kierownik Wydziału Śledczego. Aktywnie zwalczał podziemie akowskie na Rzeszowszczyźnie. W styczniu i lutym 1945 r. oddelegowany do organizacji MO w woj. Krakowskim, 26 IX 1945 r. przeniesiony na stanowisko zastępcy ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Katowicach. Następnie był szefem Wydziału Służby Śledczej KW MO w Olsztynie (od 19 XI 1945 r.), komendantem MO m. Lublina (od 10 III 1947 r.), zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Krakowie ds. ORM (od 10 IX 1948 r.). Z dn. 31 XII 1951 r. odwołany do dyspozycji KG MO, a z dn. 31 X 1952 r. zwolniony z MO na podstawie orzeczenia komisji lekarskiej jako niezdolny do służby. Podjął pracę cywilną. W 1959 r. rozpoczął służbę w Głównym Zarządzie Politycznym WP. Członek PPR i PZPR. Zmarł 11 IX 1998 r. (AIPN, Akta osobowe, 698/225).

²¹ Dane na podstawie rozkazów dziennych i personalnych oraz wykazów stanów poszczególnych jednostek za 1944 r. (AIPN Rz, 00149/1, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1945 r.).

poboru do wojska oraz obowiązkowych dostaw (tzw. kontyngentu). Zadania te wspierał „oczyszczony” z przedwojennych policjantów Wydział Śledczy, który od początku listopada 1944 r. zajął się prowadzeniem spraw przeciw aresztowanym żołnierzom Armii Krajowej. Z powodu słabości kadrowej urzędów bezpieczeństwa publicznego jesienią 1944 r. to milicja, obok sowieckich organów bezpieczeństwa, stanowiła główną siłą uderzeniową nowej władzy.

Liczebność milicji na terenie Rzeszowszczyzny zmieniała się nieustannie. Opierała się na prowizorycznych normach etatowych poszczególnych jednostek, których i tak nie przestrzegano, czego wyrazem była nadmierna rozbudowa pododdziałów operacyjnych (służących przede wszystkim do walki ze zbrojnym podziemiem) oraz posterunków MO, w powiatach wschodnich liczących nierzadko nawet 25 milicjantów; wynikało to jednak ze specyfiki terenu i ogromnego zagrożenia ze strony UPA. Poszczególne posterunki MO wspierała ponadto silna nieetatowa milicja pomocnicza (po kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu ludzi na terenie działania posterunku).

W organizacji wewnętrznej wzorowano się zarówno na policji przedwojennej, jak i strukturze wojskowej (wyrazem tej drugiej inspiracji była chociażby terminologia stosowana jesienią 1944 r., jak: sztab baonu, żołnierze MO, oficer rontowy, pluton sztabowy i in.). Cały czas przyjmowano nowych ludzi, a innych usuwano i kierowano do wojska jako nienadających się lub niepewnych politycznie. 18 września 1944 r. w MO na Rzeszowszczyźnie służyło 1757 ludzi²²; 28 grudnia 1944 r. – już 3115 (z czego Wojewódzka Komenda liczyła 9 oficerów, 79 podoficerów i szeregowych i 20 pracowników cywilnych, zaś Baon Operacyjny miał 2 oficerów oraz 179 podoficerów i szeregowych)²³. W drugiej połowie stycznia 1945 r. WK MO w Rzeszowie wysłała na tereny zachodnie 475 milicjantów, z czego 240 do woj. krakowskiego, 157 do woj. kieleckiego, 52 do Jasła i 18 do Gorlic²⁴. Do Krakowa odkomenderowano wielu byłych partyzantów AL: kpt. Józefa Saturna, por. Borysa Zagnera²⁵, por. Czesława Kurpiasa i przejściowo kpt. Zygmunta Bieszczanina.

²² Z. Jakubowski, *op. cit.*, s. 55.

²³ AIPN Rz, 00106/13, Stan personalny MO woj. rzeszowskiego na 28 XII 1944, b.p.

²⁴ *Ibidem*, 0057/16, t. 1, Raporty sytuacyjne KW MO Rzeszów za 1945 r., Raport zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. polityczno-wychowawczych z 5 II 1945 r., k. 25–29.

²⁵ Borys Zagner, „Borys Zagórski”, kpt., ur. 24 XII 1919 r. w Biełgorodzie. Obywatel sowiecki narodowości polskiej. W 1943 r. zgłosił się ochotniczo do armii Berlinga. Służył w 2. DP, a następnie w Samodzielnym Batalionie Szturmowym. 13 VII 1944 r. zrzucony w lasy miechowskie jako członek grupy por. Antoniego Jańczaka. Był dowódcą 1. kompanii I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego. Po przejściu frontu wstąpił do MO jako dowódca kompanii w Baonie Operacyjnym. 14 XI 1944 r. objął dowództwo baonu. Od 17 I 1945 r. dowódca Baonu Operacyjnego WK MO Kraków. 16 X 1945 r. zawieszony w czynnościach i aresztowany z powodu nadużyć gospodarczych (sprzedawał majątek baonu). Postępowanie prokuratorskie umorzono z uwagi na wcześniejsze zasługi. 6 III 1946 r. przeniesiono go do Olszyna na stanowisko p.o. szefa Wydziału Służby Zewnętrznej. Następnie komendant powiatowy MO w Giżycku (od 10 V 1946 r.), Iławie (1948 r.) i Biskupcu (od 3 VII 1948 r.). Zwolniony z MO z dn. 19 II 1949 r. z powodu demoralizacji i przekazany władzom sowieckim. Wrócił do Związku Sowieckiego, ale w 1957 r. repatriował się z rodziną do Polski i za wstawiennictwem gen. Franciszka Księżarczyka przyjęty ponownie do MO na stanowisko dowódcy Kompanii Operacyjno-Konwojowo-Ochronnej KM MO we Wrocławiu (od 9 II 1958 r.). 15 IX 1970 r. odszedł na emeryturę (AIPN Wr, Akta osobowe, 0219/1213).

Również w następnych miesiącach rzeszowska milicja zasilala kadry tworzących się organów MO na ziemiach zachodnich i północnych, np. kpt. Antoni Jańczak odkomenderowany został do Gdańska, kpt. Zygmunt Bieszczanin – do Katowic, a potem do Olsztyna, wreszcie odszedł sam płk Franciszek Książarczyk, mianowany wojewódzkim komendantem MO w Warszawie, a następnie w Krakowie. Na terenie Rzeszowszczyzny według stanu na 28 stycznia 1945 r. pozostało 2480 ludzi (z czego w WK MO 104 ludzi, w Baonie Operacyjnym przekształconym w Kompanię Operacyjną WK MO – 88 ludzi), 28 czerwca 1945 r. było ich już 2892 (z czego w WK MO – 230, a w Kompanii Operacyjnej – 207)²⁶.

W marcu 1945 r. w strukturach Wojewódzkiej Komendy MO w Rzeszowie pojawiła się nowa komórka organizacyjna – Wydział Służby Zewnętrznej. Jego pierwszym kierownikiem i organizatorem został kpt. Antoni Jańczak²⁷. W gestii tego wydziału znalazły się sprawy ogólnego bezpieczeństwa i porządku, milicji kolejowej, ruchu drogowego, nadzoru nad ochroną obiektów ważnych dla bezpieczeństwa państwa oraz sprawy zezwoleń milicyjnych. Wydział liczył przeciętnie około dwudziestu osób. Piony służby zewnętrznej zostały zorganizowane także w poszczególnych komendach powiatowych, były jednak stosunkowo nieliczne (przeciętnie jedna lub dwie osoby). Zadania służby zewnętrznej wykonywał natomiast ogół milicjantów z pododdziałów operacyjnych oraz posterunków MO, zarówno gminnych, jak i wyspecjalizowanych, jak np. posterunki kolejowe MO. W pierwszej połowie 1945 r. istniał ponadto Wydział Paszportowy, który zlikwidowano 30 czerwca 1945 r. Niestety, nie zachowała się po nim dokumentacja aktowa.

Uporządkowanie stanu etatowego i organizacyjnego WK MO w Rzeszowie nastąpiło dopiero jesienią 1945 r. Powiązano je z pierwszą redukcją kadr milicyjnych, zarówno na szczeblu wojewódzkim, jak też w powiatach i gminach. W całym województwie rzeszowskim z MO odeszło kilkaset osób. Wynikało to zarówno z przyczyn ekonomicznych (ogromne koszty związane z koniecznością utrzymania wielkiej rzeszy milicjantów, którzy w warunkach wojennych byli opłacani symbolicznie i nieregularnie, co sprzyjało wszelkiego rodzaju nadużyciom i rozbojom), jak też było następstwem powodzenia akcji amnestyjnej w 1945 r., podczas której ujawniła się duża część oddziałów polskiego podziemia zbrojnego. Projekt nowej tymczasowej struktury etatowej WK MO w Rzeszowie został zatwierdzony 17 września 1945 r. przez MBP i wprowadzony w życie rozkazem personalnym nr 98 wojewódzkiego komendanta MO mjr. Romana Orłowskiego z 1 października 1945 r.²⁸ Przedstawiała się ona następująco:

1. Kierownictwo (komendant wojewódzki, zastępca ds. polityczno-wychowawczych, zastępca ds. operacyjnych, zastępca ds. administracyjno-gospodarczych),

2. Kancelaria,

3. Wydział Personalny (w skład którego wchodziły: sekcja kompletowania awansów, odznaczeń, nagród, emerytur, ewidencji i kartotek oraz sekcja dyscyplinarna),

²⁶ AIPN Rz, 0057/26, Stan personalny KW MO za 1945 r., b.p.

²⁷ *Ibidem*, 00149/2, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1945 r., Rozkaz personalny KW MO w Rzeszowie nr 34 z 19 III 1945 r., t. 1, k. 36.

²⁸ *Ibidem*, 00149/2, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1945 r., t. 3, k. 1–6.

Struktury

4. Wydział Służby Zewnętrznej (w skład którego wchodziły: sekcja ogólnego bezpieczeństwa i porządku, sekcja milicji kolejowej i rzecznej, sekcja ruchu drogowego, sekcja nadzoru i ochrony obiektów, sekcja zezwoleń milicyjnych i kontroli),

5. Wydział Kryminalny Służby Śledczej (w skład którego wchodziły: sekcja walki z zabójstwami, kradzieżą, chuligaństwem, dezercją, oszustwem, fałszerstwem, spekulacją, nierządem i przestępstwami małoletnich; sekcja daktyloskopijno-rozpoznawcza, statystyk i kartotek; sekcja naukowej ekspertyzy; sekcja operacyjna),

6. Wydział Gospodarczo-Administracyjny (w jego skład wchodziły: sekcja kwaterunkowo-budowlana, sekcja zaopatrzenia autotechnicznego, sekcja zaopatrzenia materiałowego, komendantura gmachu, sekcja gospodarcza, rusznikarnia, sekcja finansowa, ambulans i szpital),

7. Kompania Operacyjna (w składzie 3 plutonów – łącznie 100 ludzi),

8. Kurs Przeszkolenia (w skład którego wchodziła kadra oraz 3 kompanie kursantów: I kompania – sekcja polityczno-wychowawcza, II kompania – sekcja kryminalna służby śledczej, III kompania – sekcja służby zewnętrznej),

9. Wydział Polityczno-Wychowawczy.

10. W grudniu 1946 r. rozpoczął działalność Wydział Specjalny, którego pierwszym szefem i organizatorem został przeniesiony z organów WUBP w Rzeszowie chor. Franciszek Tałach²⁹. Głównym zadaniem tego wydziału stało się rozpracowywanie kadr milicyjnych na terenie województwa. Wydział Specjalny prowadził dochodzenia wobec milicjantów podejrzanych o zatajenie przynależności w okresie okupacji i po wojnie do organizacji podziemnych oraz wszelkiego rodzaju sprawy o nadużycia służbowe. Funkcjonariusze wydziału organizowali pracę agenturalną wśród milicjantów. W zależności od komendy w latach 1947–1954 około 5–10 proc. milicjantów było jednocześnie informatorami Wydziału Specjalnego lub oficerów ds. specjalnych w poszczególnych komendach powiatowych. Oficerowie Wydziału Specjalnego zajmowali się rozpracowywaniem wszystkich podejrzanych: od szeregowych milicjantów po komendanta wojewódzkiego włącznie. W swojej pracy ściśle współdziałali z funkcjonariuszami WUBP w Rzeszowie, dla zachowania tajemnicy śledztwa niejednokrotnie korzystali z aresztu WUBP.

Kolejna reorganizacja Wojewódzkiej Komendy MO nastąpiła na początku lipca 1947 r. Spowodowana była wprowadzeniem przez Komendę Główną MO jednolite-

²⁹ Franciszek Tałach, mjr, ur. 15 VII 1915 r. we wsi Zagacie, pow. Kraków, w rodzinie robotniczej. Przed wojną pracował dorywczo jako ślusarz i górnik w biedaszybach koło Jaworzna. Podczas kampanii wrześniowej dostał się do niewoli, z której zbiegł w 1941 r. Pracował dorywczo na terenie gm. Czernichów k. Krakowa. W 1944 r. wstąpił do PPR i AL. 1 II 1945 r. wraz z całym oddziałem wstąpił do PUBP w Krakowie. Po ukończeniu Centralnej Szkoły MBP w Łodzi skierowany do PUBP Przeworsk na stanowisko referenta, a następnie kierownika Sekcji Walki z Bandytyzmem (od 3 X 1945), skąd w 1946 r. przeniesiono go na referenta Wydziału III WUBP Rzeszów. Z dn. 10 XI 1946 r. przeniesiony do dyspozycji KG MO. 15 XII 1946 r. został szefem Wydziału Specjalnego KW MO w Rzeszowie. Później był szefem Wydziału Specjalnego KW MO w Białymstoku (od 1 VI 1948 r.), naczelnikiem Wydziału VI KW MO w Szczecinie (od 5 V 1951 r.), kierownikiem Sekcji II Wydziału I Oddziału VI KG MO (od 1 IX 1952 r.). Po likwidacji Oddziału VI w 1954 r. służył w Oddziale III i Oddziale IV KG MO na stanowisku kierownika sekcji, a następnie inspektora. Zwolniony z MO z dn. 31 X 1966 r. (AIPN, Akta osobowe, 709/369).

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

go układu etatowego dla wszystkich struktur MO. Zlikwidowano etat zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. administracyjno-gospodarczych, utworzono Wydział Ogólny oraz zmieniono nazwy kilku komórek organizacyjnych: Wydziału Kryminalnego Służby Śledczej na Wydział Służby Śledczej, Wydziału Gospodarczo-Administracyjnego na Wydział Zaopatrzenia oraz Kompanii Operacyjnej na Samodzielną Kompanię Operacyjną. Ze strukturami KW MO ściślej powiązano ponadto Wojewódzką Komendę ORMO, gdyż komendant wojewódzki ORMO stał się jednocześnie zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. ORMO. Struktura etatowa Wojewódzkiej Komendy MO w Rzeszowie według stanu na 1 sierpnia 1947 r.³⁰ wyglądała następująco:

1. Kierownictwo (komendant wojewódzki MO, zastępca ds. polityczno-wychowawczych i zastępca ds. operacyjnych),
2. Wydział Ogólny (w jego skład wchodziła kancelaria i sekcja ogólna),
3. Wydział Służby Zewnętrznej,
4. Wydział Służby Śledczej (w skład którego wchodziły: sekcja do spraw zabójstw i chuligaństwa, sekcja do spraw rozpoznawczych oraz sekcja operacyjna),
5. Wydział Specjalny,
6. Wydział Polityczno-Wychowawczy,
7. Wydział Personalny (w skład którego wchodziły: sekcja kadrowa, referat ewidencji i kartotek oraz referat awansów i odznaczeń, emerytur i odszkodowań),
8. Wydział Zaopatrzenia (w jego skład wchodziły: sekcja kwaterunkowo-budowlana, sekcja autotechnicznego zaopatrzenia, sekcja zaopatrzenia żywnościowego i materiałowego, sekcja uzbrojenia, sekcja gospodarcza, komendantura gmachu, sekcja finansowa, sekcja sanitarna oraz warsztat rusznikarski),
9. Kurs Przeszkolenia Szeregowych MO,
10. Komenda Wojewódzka ORMO W Rzeszowie,
11. Samodzielną Kompanię Operacyjną MO (w składzie trzech plutonów operacyjnych i referatu gospodarczego).

1 października 1947 r. utworzono kolejną komórkę organizacyjną – Sekcję Rejestracji Cudzoziemców³¹, na której czele stanął przeniesiony z WUBP w Rzeszowie sierż. Stanisław Baran³². Sekcja ta zajmowała się m.in. kontrolą cudzoziemców

³⁰ AIPN Rz, 00149/6, Zbiór rozkazów personalnych KW MO w Rzeszowie za 1947 r., Rozkaz personalny KW MO w Rzeszowie nr 15 z 1 VIII 1947 r., t. 1, k. 146–150.

³¹ *Ibidem*, 00149/39, Zbiór rozkazów personalnych KG MO za 1947 r., Rozkaz personalny KG MO nr 465 z 23 X 1947 r., k. 50.

³² Stanisław Baran, por., ur. 21 X 1901 r. w Izdebkach, pow. Brzozów, w rodzinie chłopskiej. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920–1921. Przed wojną pracował w różnych zakładach i instytucjach w Polsce i we Francji (1928–1932). W 1938 r. wyemigrował do Belgii, gdzie pracował jako górnik. Był członkiem Komunistycznej Partii Belgii. W 1946 r. powrócił do Polski i został skierowany przez PPR do służby w WUBP Rzeszów jako referent Wydziału V (od 7 VI 1946 r.). Z dn. 1 X 1947 r. przydzielony do służby w MO na stanowisko szefa Sekcji Rejestracji Cudzoziemców KW MO w Rzeszowie. 15 IV 1954 r. zwolniony z MO za słabe wyniki pracy oraz kontakty z organizacjami sanacyjnymi w okresie międzywojennym (AIPN Rz, Akta osobowe, 0080/158).

Struktury

przebywających czasowo na terenie województwa i ich ewidencją (w tym Polaków mających też obce obywatelstwo) oraz rejestracją tzw. bezpieczeństwa i obywateli innych państw przebywających po wojnie na stałe w Polsce.

1 lipca 1948 r. został utworzony rozkazem organizacyjnym KG MO nr 036/Org. z 8 kwietnia 1948 r. Wydział Wyszkożenia, na którego czele stanął chor. Mikołaj Kamyszew³³. Wydział ten zajął się koordynacją wszelkich form szkolenia i doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy MO. Podporządkowano mu też Kurs Przeszkolenia Szeregowych MO.

Do 1948 r. włącznie związki MO z UB nie były zbyt ścisłe, milicja brała wprawdzie udział w akcjach organizowanych i kierowanych przez oficerów UB, jednakże komendy milicji zachowały dużą samodzielność i odrębność organizacyjną. Sytuacja zmieniła się generalnie wraz z likwidacją zbrojnego podziemia i podjęciem przygotowań do kolektywizacji wsi. Minister bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz dążył do pełnego podporządkowania oraz ścisłej integracji MO z terenowymi strukturami aparatu bezpieczeństwa publicznego. Zmiany organizacyjne i etatowe zostały rozłożone na kilka tur. W pierwszej z nich z dniem 1 stycznia 1949 r. został zlikwidowany Wydział Zaopatrzenia KW MO, a jego obsada personalna wraz z całym wyposażeniem została włączona do struktur WUBP w Rzeszowie. W Komendzie Wojewódzkiej MO pozostała tylko kilkuosobowa Sekcja Gospodarcza³⁴. 15 stycznia 1949 r. został zlikwidowany Wydział Finansowy KW MO³⁵, a część jego obsady personalnej włączono do struktur WUBP w Rzeszowie; z pozostałych pracowników utworzono czteroosobową Sekcję Finansową³⁶.

18 marca 1949 r. minister bezpieczeństwa publicznego wydał rozkaz nr 13, na mocy którego działalność MO na wszystkich szczeblach została zespolona z pracą całego aparatu bezpieczeństwa publicznego. Komendant wojewódzki MO w Rzeszowie został zastępcą szefa WUBP w Rzeszowie do spraw milicyjnych. W ramach reorganizacji struktur wojewódzkich MO Wydział Personalny i Wydział Specjalny ściśle podporządkowano ich odpowiednikom w strukturach WUBP – Wydziałowi Kadr oraz Wydziałowi ds. Funkcjonariuszy. Naczelnik Wydziału Personalnego KW MO został jednocześnie zastępcą naczelnika Wydziału Personalnego WUBP do spraw milicyjnych, a naczelnik Wydziału Specjalnego – zastępcą naczelnika Wy-

³³ Mikołaj Kamyszew, chor., ur. 3 VI 1907 r. w Będzinie. Przed wojną podoficer zawodowy WP w stopniu st. sierżanta. Członek ZWZ od 1940 r. W latach 1941–1943 był na robotach przymusowych w Niemczech. Od 1943 r. służył w oddziale partyzanckim 25. PP AK Ziemi Piotrkowskiej. 8 IX 1945 r. wstąpił do MO jako dowódca Plutonu Operacyjnego KP MO w Trzciance w woj. poznańskim. Następnie dowódca Plutonu Operacyjnego KP MO we Wrześni (od 6 II 1947 r.), komendant powiatowy w Międzychodzie (od 19 III 1947 r.) i Jarosławiu (od 20 XI 1947 r.) oraz szef Wydziału Wyszkożenia KW MO w Rzeszowie (od 1 VII 1948 r.). Zwolniony z MO z dn. 31 X 1949 jako „nieodpowiadający wymogom MO” (przeszłość akowska). Podjął pracę cywilną w Rzeszowie, a następnie w Jarosławiu. Zmienił nazwisko na Kamyszewski (AIPN, 698/1446; AIPN Rz, 00149/40, Zbiór rozkazów personalnych KG MO za 1948 r., Rozkaz personalny KG MO nr 741 z 26 VI 1948 r., k. 85).

³⁴ AIPN Rz, 00149/41, Zbiór rozkazów personalnych KG MO za 1949 r., k. 5, 28.

³⁵ Wydział ten powstał na bazie Sekcji Finansowej w kwietniu 1948 r.

³⁶ AIPN Rz, 00149/41, Rozkaz personalny KG MO nr 1145 z 27 I 1949 r., k. 30.

działu ds. Funkcjonariuszy WUBP³⁷. 31 marca 1949 r. zlikwidowano Sekcję Sanitarną KW MO, a jej całą obsadę wraz z kierownikiem dr. Józefem Tkaczowem przeniesiono do struktur WUBP w Rzeszowie³⁸. Rozkaz nr 13 MBP nie zmienił jednak nic, jeśli chodzi o merytoryczną działalność MO. Pozostała ona bowiem nadal formacją przeznaczoną do zwalczania szeroko pojętej przestępczości oraz zapewnienia ładu i porządku publicznego³⁹.

W tym samym czasie w ramach procesu wzmocnienia kierownictwa i kontroli PZPR nad polityką personalną w Milicji Obywatelskiej komendant główny MO wydał ściśle tajny okólnik nr 213 z 19 marca 1949 r., w myśl którego ustalony został obowiązek zasięgania opinii Komitetu Wojewódzkiego PZPR w sprawach wyznaczania, przesunięć i zwolnień na stanowiskach naczelników wydziałów KW MO i ich zastępców, komendantów powiatowych, komendantów miejskich oraz kierowników samodzielnych komisariatów MO podlegających KW MO⁴⁰.

Kolejny etap reorganizacji struktur milicyjnych realizowany jesienią 1949 r. polegał na zmianach instytucjonalnych pionu polityczno-wychowawczego i szkolenia zawodowego MO. Z dniem 1 października 1949 r. zlikwidowano Wydział Polityczno-Wychowawczy i Wydział Wyszkożenia KW MO, a ich zadania przejął nowo utworzony Wydział Szkoleniowo-Polityczny, któremu podporządkowano też Kurs Przeszkolenia Szeregowych MO. Jednocześnie zlikwidowane zostały stanowiska zastępców ds. polityczno-wychowawczych na wszystkich szczeblach organizacyjnych MO. Ich zadania przejęli zastępcy komendantów już bez przymiotnika „polityczno-wychowawczy”⁴¹.

W praktyce jednak niewiele się zmieniło, gdyż większość zastępców polityczno-wychowawczych pozostała na nowo utworzonych stanowiskach, skierowano ich jednak na różnego rodzaju kursy dokształcające z zagadnień ogólnomilicyjnych. W Komendzie Wojewódzkiej w Rzeszowie połączono stanowiska zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. operacyjnych i zastępcy komendanta wojewódzkiego ds. polityczno-wychowawczych w jedno pod nazwą zastępca komendanta wojewódzkiego MO. Pierwszym takim zastępcą został dotychczasowy zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. polityczno-wychowawczych kpt. Józef Mikulski⁴² (stanowisko zastępcy komendanta wo-

³⁷ P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL (zarys problematyki i źródła)*, Toruń 2003, s. 216–219 (rozkaz nr 13 MBP z 18 III 1949 r.).

³⁸ AIPN Rz, 00149/41, Rozkaz personalny KG MO nr 1298 z 1 IV 1949 r., k. 93.

³⁹ P. Majer, *op. cit.*, s. 61.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 236–237.

⁴¹ AIPN Rz, 00149/41, Rozkaz personalny KG MO nr 1536 z 13 IX 1949 r., k. 176–182.

⁴² Józef Mikulski, kpt., ur. 31 X 1909 r. w Kowlu w rodzinie robotniczej. Przed wojną mieszkał w Łodzi Radogoszczy i pracował w cegielni. Uczestnik kampanii wrześniowej, internowany na Węgrzech (zwolniony w 1940 r.). W czasie okupacji mieszkał i pracował w Łodzi. Do MO wstąpił zaraz po wyzwoleniu, organizując milicję w Łodzi Radogoszczy (19 I 1945). Po ukończeniu kursu oficerów polityczno-wychowawczych mianowany podporucznikiem. Był zastępcą ds. polityczno-wychowawczych komendanta wojewódzkiego w Lublinie (od 12 V 1945 r.), Rzeszowie (od 16 VI 1947 r.), komendantem powiatowym MO w Żywcu (od 5 VI 1950 r.) i Nowym Sączu (od 1 I 1952 r.). 15 XI 1952 r. usunięty z MO za to, iż dwóch jego braci służyło w AK, a on sam przed wojną był łamistrajkiem, w czasie wojny zaś wysługiwał się Niem-

Struktury

jewódzkiego MO ds. operacyjnych pozostawało nieobsadzone od końca marca 1949 r.), w praktyce jednak, do jego odejścia z Rzeszowa w maju 1950 r., nadal uważano go za zastępcę ds. polityczno-wychowawczych i tak często tytułowano w dokumentach.

15 kwietnia 1950 r. nastąpiła kolejna reorganizacja MO, dotyczyła jednak wyłącznie zmiany nazewnictwa poszczególnych wydziałów, a ściślej wprowadzenia ich numeracji (na wzór struktur bezpieczeństwa publicznego). Zgodnie z rozkazem organizacyjnym MBP nr 031 z 6 kwietnia 1950 r. dotychczasowy Wydział Ogólny został przemianowany na Wydział I, Wydział Służby Zewnętrznej na Wydział II, Wydział Służby Śledczej na Wydział III, Wydział Szkoleniowo-Polityczny na Wydział IV, Wydział Personalny na Wydział V, a Wydział Specjalny na Wydział VI.

Z dniem 1 lipca 1950 r. w strukturach KW MO w Rzeszowie znalazło się Wojewódzkie Biuro Paszportowe, przeniesione z WUBP w Rzeszowie rozkazem MBP nr 530 z 12 lipca 1950 r.⁴³ Na jego czele stanął dotychczasowy kierownik tego biura w strukturach WUBP ppor. Joachim Król⁴⁴. Zadaniem biura była organizacja wydawania dowodów osobistych oraz prowadzenie ewidencji i kontroli ruchu ludności poprzez sporządzanie adnotacji o zameldowaniu, stosunku do służby wojskowej i miejscu pracy posiadacza dowodu osobistego⁴⁵. Dalsza rozbudowa tego pionu nastąpiła po wydaniu przez Radę Ministrów 18 lipca 1951 r. uchwały o wprowadzeniu nowych zasad ewidencji ludności i wydawania nowych dowodów osobistych. Uchwała przekazała te zadania jednostkom MO. 1 października 1951 r. Wojewódzkie Biuro Paszportowe zostało przekształcone w Wojewódzkie Biuro Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności, na którego czele stanął dotychczasowy kierownik Wojewódzkiego Biura Paszportowego ppor. Joachim Król. W skład biura wchodziły dwa wydziały: Wydział Dowodów Osobistych i Wydział Ewidencji Ludności⁴⁶.

1 maja 1952 r. doszło do reorganizacji całego pionu kryminalno-śledczego MO. W jej ramach w miejsce Wydziału III (Wydziału Kryminalnego Służby Śledczej) powstały trzy nowe komórki organizacyjne: Wydział III (kryminalny), Wydział IV (do walki z przestępstwami gospodarczymi) oraz Wydział Śledczy. Celem tej reor-

---

com, oraz za podawanie fałszywych danych o swej rzekomej działalności w KPP. Członek PPR i PZPR (AIPN, Akta osobowe, 706/549).

⁴³ AIPN Rz, 00149/33, Zbiór rozkazów personalnych MSW, KGMO, MBP za lata 1950–1960, Wyciąg z rozkazu personalnego MBP nr 530 z 12 VII 1950 r., k. 200.

⁴⁴ Joachim Król, ppłk, ur. 4 IX 1917 r. w Niedźwiadzie, pow. Dębica. Do MO wstąpił 1 X 1944 r. jako referent śledczy KP MO Dębica, a następnie komendant Posterunku MO w Paszcznie. Od 1947 r. służył w Inspektoracie ds. Dowodów Osobistych, podlegającym WUBP w Rzeszowie. 1 XII 1950 r. przeszedł do służby w MO. Był m.in. kierownikiem Wojewódzkiego Biura Paszportowego w Rzeszowie, kierownikiem Wojewódzkiego Biura Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych w Rzeszowie (od 1 X 1951 r.), naczelnikiem Wydziału Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności KW MO w Rzeszowie (od 1 VII 1954 r.). Od 1 I 1964 r. sekretarz KZ PZPR przy KW MO w Rzeszowie. 1 VI 1968 r. został naczelnikiem Służby Transportowej Kwaternistrzostwa KW MO w Rzeszowie, a 1 IV 1969 r. – naczelnikiem Wydziału Transportu. 15 V 1970 r. odszedł na emeryturę milicyjną (AIPN Rz, Akta osobowe, 00157/606).

⁴⁵ AIPN Rz, 0041/1, Nieaktualne przepisy Komendy MO woj. rzeszowskiego za lata 1950–1952, Pismo okólne KW MO w Rzeszowie nr 68/50 z 21 IX 1950 r., k. 7–9.

⁴⁶ AIPN Rz, 00149/43, Zbiór rozkazów personalnych KG MO za 1952 r., Rozkaz personalny KG MO nr 404/51 z 11 X 1951 r., k. 115–116.

ganizacji było objęcie większą kontrolą spraw związanych z realizacją procesu kolektywizacji wsi oraz przestępczością gospodarczą w zakładach przemysłowych (Wydział IV miał bowiem przeciwdziałać wszelkim masowym kradzieżom na terenie zakładów przemysłowych i spółdzielni produkcyjnych, PGR i POM, zwalczać spekulację, korupcję, nadużycia, marnotrawstwo, oszustwa podatkowe oraz przestępstwa dewizowe)⁴⁷. Wraz z utworzeniem Wydziału do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi, tj. Wydziału IV, dotychczasowy Wydział IV został ponownie przemianowany na Wydział Szkoleniowo-Polityczny.

Ostatnia poważna reorganizacja KW MO w Rzeszowie nastąpiła w połowie 1954 r. i wynikała z wprowadzenia z dniem 1 lipca 1954 r. nowego jednolitego układu etatowego dla wszystkich struktur milicyjnych⁴⁸. W jej wyniku zlikwidowano Wydział VI (specjalny), a część jego obsady personalnej włączono do Wydziału Kadr jako Sekcję ds. Funkcjonariuszy. Wojewódzkie Biuro Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności zostało przekształcone w Wydział Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych. Dotychczasowe wydziały tego biura zostały zredukowane do sekcji (Sekcja Dowodów Osobistych i Sekcja Ewidencji Ludności). Zmieniono też nazwy niektórych wydziałów. Struktura KW MO w Rzeszowie od 1 lipca 1954 r. przedstawiała się następująco:

1. Kierownictwo KW MO (komendant wojewódzki MO, dwóch zastępców, inspektor i sekretarz),

2. Wydział I (organizacyjno-ogólny). W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja I (ogólna – skargi i zażalenia), Sekcja II (organizacyjna), Sekcja III (statystyki i sprawozdawczości) i Samodzielny Referat Łączności,

3. Wydział II (służby zewnętrznej). W jego skład wchodziły: grupa terenowa, Referat ds. Nieletnich i Referat ds. Drogowych,

4. Wydział III (Służby Kryminalnej). W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja I (kryminalna) i Sekcja II (operacyjnych poszukiwań),

5. Wydział IV (do walki z przestępczością gospodarczą). W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja I (przemysłowa), Sekcja II (handel miejski i wiejski), Sekcja III (rolnictwo), Sekcja IV (finanse i dewizy),

6. Wydział Śledczy. W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja I (kryminalna), Sekcja II (ekonomiczna), Sekcja III (nadzoru) i laboratorium fotograficzne,

7. Wydział Kadr. W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja I (kadrowa), Sekcja II (kadrowa), Sekcja III (ewidencji) i Sekcja ds. Funkcjonariuszy,

8. Wydział Szkoleniowy. W jego skład wchodziły grupa instruktorska i Sekcja Kulturalno-Oświatowa,

9. Wydział Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych. W jego skład wchodziły: Kancelaria, Sekcja Dowodów Osobistych, Sekcja Ewidencji Ludności, Samo-

⁴⁷ T. Walichnowski, *Ochrona bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w Polsce 1944–1988*, Warszawa 1989, s. 102.

⁴⁸ AIPN Rz, 0041/6, Rozkazy organizacyjne za 1954 r., Wyciąg z rozkazu organizacyjnego KG MO nr 015/M z 30 VI 1954 r. (wykonanie rozkazu organizacyjnego MBP nr 039/Org. z 29 V 1954 r.), k. 8–9.

Struktury

dzielny Referat Ewidencji Dowodów i Kartotek, Samodzielny Referat Zleceń Specjalnych i Samodzielny Referat Statystyki i Sprawozdawczości,

10. Komendantura Gmachu,
11. Samodzielna Sekcja Rejestracji Cudzoziemców,
12. Kompania Operacyjno-Konwojowo-Wartownicza,
13. Drużyna Kontroli Ruchu Drogowego,
14. Wojewódzki Kurs Przeszkolenia Szeregowych,
15. Inspektorat ORMO,
16. Inspektorat ds. Zaopatrzenia,
17. Samodzielna Sekcja Administracyjno-Gospodarcza,
18. Samodzielny Referat Finansowy.

Łącznie w Komendzie Wojewódzkiej MO w Rzeszowie zatrudnionych było 319 funkcjonariuszy i pracowników cywilnych, 100 elewów Wojewódzkiego Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO oraz kilku kierowców⁴⁹.

Taki stan utrzymał się do końca działalności MO w ramach struktur Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Śmierć Stalina i ucieczka na Zachód Józefa Światły oraz rewelacje o kulisach bezpieki, głoszone przez niego na antenie Radia Wolna Europa, podważyły dotychczasową pozycję organów bezpieczeństwa. Na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR 24 i 25 listopada 1954 r. postanowiono zreorganizować resort bezpieczeństwa publicznego poprzez likwidację Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i utworzenie dwóch nowych urzędów – Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego. Do pierwszego z nich postanowiono włączyć Milicję Obywatelską. Zostało to formalnie przypieczętowane dekretem z 7 grudnia 1954 r. o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego⁵⁰. W ten sposób zakończył się dziesięcioletni okres działalności MO w ramach resortu bezpieczeństwa publicznego.

---

⁴⁹ AIPN Rz, 00103/21, Etaty jednostek MO, Etat KW MO w Rzeszowie, 1954 r., b.p.

⁵⁰ DzU 1954, nr 54, poz. 269.

**Obsada personalna stanowisk kierowniczych
Wojewódzkiej Komendy Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie
w latach 1944–1954**

I. Komendanci wojewódzcy:

- ppłk/ppłk Franciszek Książarczyk (3 IX 1944 – 29 VIII 1945),
- mjr/ppłk Roman Orłowski (29 VIII 1945 – 9 IV 1948),
- ppłk Klemens Michalak (9 IV 1948 – 1 IV 1949)⁵¹,
- mjr Jan Giczán (1 IV 1949 – 1 III 1951)⁵²,

⁵¹ Klemens Michalak, ppłk, ur. 10 IX 1903 r. w Warszawie w rodzinie robotniczej, bezwyznaniowy. Żadnych szkół nie ukończył; w życiorysie podał: „to, co umiem, nauczyłem się w więzieniu i praktyce jako samouk”. W okresie międzywojennym pracował dorywczo jako tragarz na dworcu. Od 1930 r. należał do KPP. Trzykrotnie skazywany przez sądy za działalność komunistyczną. W więzieniu przebywał w latach 1930–1936 i 1938. W czasie kampanii wrześniowej współtworzył władzę sowiecką w Lidzie. W czerwcu 1941 r. ewakuował się w głąb Związku Sowieckiego; pracował w sowchozie w obwodzie kujbyszewskim i w fabryce samochodów. W 1943 r. wstąpił do 1. DP im. Tadeusza Kościuszki, ukończył Szkołę Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Moskwie i Sumach. Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych: 1. Pułku Artylerii Lekkiej, 2. Pułku Ułanów, 2. Brygady Haubic, 1. Brygady Inżynierjno-Saperskiej, 11. Dywizji Piechoty. Od połowy 1945 r. służył w formacjach KBW w Poznaniu i Krakowie. W 1947 r. wstąpił do MO; był zastępcą ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Bydgoszczy (od 24 III 1947 r.) i komendantem wojewódzkim MO w Rzeszowie (od 9 IV 1948 r.). Po awanturze i pijackiej burdzie z wojewodą rzeszowskim Janem Mirkiem (w październiku 1948 r.) odwołany 1 IV 1949 r. i mianowany inspektorem w Głównym Inspektoracie ORMO. 15 II 1951 r. został zastępcą komendanta Oficerskiej Szkoły WOP, od 1 V 1952 – zastępcą dowódcy 16. Brygady WOP. Od 1 X 1952 r. pozostawał bez przydziału do dyspozycji dowódcy WOP, od 1 XI 1952 r. do dyspozycji dowódcy KBW. 1 VIII 1955 r. mianowany zastępcą szefa Głównego Inspektoratu Ochrony. 16 X 1955 r. skierowany do rocznej szkoły partyjnej w KC PZPR, po ukończeniu której pozostawał bez przydziału do dyspozycji dowódcy KBW. 17 IX 1957 r. zwolniony ze służby. 1 V 1963 r. ponownie przyjęty do MO i mianowany inspektorem Wydziału II Departamentu Kadr i Szkolenia KG MO. Z dn. 5 VIII 1963 r. zwolniony i skierowany na rentę milicyjną. Członek KPP, PPR i PZPR. Zmarł 2 X 1991 r. (AIPN, Akta osobowe, 0193/8282).

⁵² Jan Giczán, ppłk, ur. 7 V 1914 r. we wsi Makowlany, pow. Sokółka, w rodzinie chłopskiej narodowości białoruskiej; bezwyznaniowy (wg metryki – prawosławny). Przed wojną pracował u bogatych chłopów. Od 1 X 1939 do 22 VI 1941 r. służył w milicji sowieckiej w Łapach (jako referent śledczy). W lipcu 1944 r. zgłosił się do Armii Czerwonej, gdy został ranny, skierowano go do służby cywilnej. 14 IX 1944 r. wstąpił do MO w Białymstoku, gdzie służył jako wywiadowiec, następnie komendant powiatowy MO w Augustowie (od 5 IV 1945 r.), szef Wydziału Służby Zewnętrznej KW MO w Białymstoku (od 10 VIII 1946 r.), zastępca ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Białymstoku (od 1 X 1947 r.), komendant wojewódzki MO w Rzeszowie (od 1 IV 1949 r.) i Warszawie (od 1 III 1951 r.). Od 15 V 1951 r. do dyspozycji KG MO. Od 1 II 1952 r. komendant wojewódzki MO we Wrocławiu. 30 XI 1955 r. odwołany i 29 II 1956 r. zwolniony z MO. 1 VIII 1957 r. ponownie przyjęty i mianowany dowódcą ZOMO w KW MO w Białymstoku. 1 VIII 1966 r. mianowany st. inspektorem kierownictwa KW MO w Białymstoku. 31 VII 1967 r. odszedł na emeryturę milicyjną. Członek PPR i PZPR. Odznaczony m.in. Krzyżem Walecznych (1947) i Srebrnym Medalem Zasłużony na Polu Chwały (1946) za udział w walkach ze zbrojnym podziemiem antykomunistycznym na Białostoczczyźnie (AIPN Bi, Akta osobowe, 102/877).

Struktury

- kpt. Edward Pulit (1 III 1951 – 1 IV 1952)⁵³,
- mjr Kazimierz Chojnacki (15 IV 1952 – 1 XII 1953)⁵⁴,
- mjr/ppłk Benedykt Cader (1 XII 1953 – 20 XII 1956)⁵⁵.

Zastępcy komendantów wojewódzkich

Zastępcy do spraw operacyjnych:

- kpt. Józef Wiśniewski (początek września 1944 – 9 X 1944)⁵⁶,

⁵³ Edward Pulit, płk, ur. 10 VIII 1921 r. w Borysławiu, pow. Drohobycz, w rodzinie robotniczej. Przed 1945 r. pracował dorywczo w różnych zakładach. Do MO wstąpił 24 VII 1945 r. w Limanowej; był referentem śledczym KP MO Limanowa, szefem sekcji w Wydziale Śledczym KW MO w Krakowie (od 20 V 1948 r.), komendantem powiatowym MO w Żywcu (od 24 VII 1949 r.), zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie (od 15 V 1950 r.), komendantem wojewódzkim MO w Rzeszowie (od 1 III 1951 r.) i Lublinie (od 1 IV 1952 r.). W 1955 r. odwołany i skierowany do Centralnej Szkoły Partyjnej. Inspektor KG MO (od 18 V 1957 r.), dowódca ZOMO KW MO w Gdańsku (od 17 X 1957 r.), zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. administracyjno-gospodarczych w Gdańsku (od 26 V 1967 r.). 15 VIII 1972 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Zmarł 18 IV 2001 r. (AIPN, Akta osobowe, 0193/1606).

⁵⁴ Kazimierz Chojnacki, gen. bryg., ur. 6 I 1921 r. w Trzciancu, pow. Lublin, w rodzinie chłopskiej. Do MO wstąpił 7 IX 1944 r. w Lublinie. Od 1 X 1944 r. zastępca komendanta powiatowego MO we Włodawie. W lipcu 1945 r. skierowany do Szkoły Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Łodzi, po której został mianowany szefem Wydziału Polityczno-Wychowawczego KW MO w Szczecinie (od 9 XI 1945). Był zastępcą ds. polityczno-wychowawczych komendanta wojewódzkiego MO w Szczecinie (od 2 V 1946 r.) i Białymstoku (od 16 VI 1947 r.), zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Krakowie (od 15 VI 1950 r.), komendantem wojewódzkim MO w Rzeszowie (od 15 IV 1952 r.), szefem Oddziału III KG MO (od 1 XII 1953 r.), komendantem wojewódzkim MO w Bydgoszczy (od 1 XI 1954 r.), Opolu (od 15 I 1962 r.) i Poznaniu (od 1 X 1965 r.), komendantem głównym MO (1 IX 1971 – 5 V 1973). 5 X 1971 r. mianowany gen. brygady MO. 31 VII 1973 r. odszedł na rentę inwalidzką. Zmarł 18 XI 1992 r. Członek PPR i PZPR (AIPN, Akta osobowe, 709/919).

⁵⁵ Benedykt Cader, gen. bryg., ur. 13 V 1925 r. w Łodygowicach, pow. Żywiec, w rodzinie robotniczej. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych w Niemczech. Do MO wstąpił 8 IV 1945 r. w Sośnicowicach, woj. katowickie. W 1947 r. ukończył oficerską szkołę MO w Słupsku. P.o. kierownik Komisariatu MO w Sopocie (1948), zastępca ds. operacyjnych komendanta MO m. Gdańska (od 10 IX 1948 r.), komendant MO m. Gdańska (od 15 I 1950 r.), naczelnik Oddziału Szkolenia Zawodowego Oddziału IV KG MO (od 1 XI 1950 r.), zastępca szefa Oddziału Szkolenia Politycznego KG MO (1 X 1952), komendant wojewódzki MO w Rzeszowie (od 1 XII 1953 r.), Poznaniu (20 XII 1956 r.) i Opolu (1 X 1965 r.), dyrektor Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW (od 15 VIII 1971 r.), komendant wojewódzki MO w Katowicach (od 24 II 1973 r.). 7 X 1974 r. awansowany na stopień gen. brygady MO. 10 XII 1980 r. odwołany ze stanowiska w związku z tocącym się postępowaniem o nadużycia gospodarcze, a 31 I 1981 r. zwolniony z MO i przeniesiony na emeryturę milicyjną (AIPN, Akta osobowe, 710/302).

⁵⁶ Józef Wiśniewski (właśc. Dawid Grinberg), „Józek”, „Aleksander”, mjr, ur. 10 I 1915 r. w Tarnogrodzie w rodzinie żydowskiej. Członek KZMP i KPP (od 1933 r.), przed wojną pracował jako ślusarz. Uczestnik kampanii wrześniowej. W 1940 r. deportowany przez władze sowieckie do Kazachstanu, w 1943 r. wstąpił do 1. DP im. Tadeusza Kościuszki; uczestnik bitwy pod Lenino. W grudniu 1943 r. przeniesiony do Samodzielnego Batalionu Szturmowego, ukończył szkołę oficerską i jako spadochroniarz zrzucony w lipcu 1944 r. w lasy miechowski (członek grupy por. Antoniego Jańczaka). Szef Sztabu I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego. Pierwszy zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie, 5 X 1944 r. oddany do dyspozycji KG MO i przeniesiony do WUBP Rzeszów na stanowisko komendanta Gmachu. Następnie był kierownikiem Wydziału III WUBP Rzeszów, naczelnikiem Wydziału Gospodarczego i Wydziału III WUBP Olsztyn oraz naczelnikiem Wydziału III

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

- mjr Józef Pacyna-Głowacki (październik 1944 – 3 IV 1945)⁵⁷,
- mjr Roman Orłowski (7 IV 1945 – 29 VIII 1945),
- kpt./mjr Andrzej Szubar (20 XII 1945 – 31 III 1949)⁵⁸.

Zastępcy do spraw polityczno-wychowawczych:

- mjr Piotr Pejda (10 lub 16 X 1944 – 16 VI 1947),
- por./kpt. Józef Mikulski (16 VI 1947 – 1 VI 1950).

Zastępcy do spraw administracyjno-gospodarczo-finansowych (etat ten wprowadzono w sierpniu 1945 r., a zlikwidowano z dniem 31 maja 1947 r.):

- st. sierż. podch. Franciszek Kobus (22 VIII 1945 – 25 IX 1945) – p.o.
- chor./por. Edward Suwała (25 IX 1945 – 31 V 1947)⁵⁹.

WUBP Warszawa. 15 IX 1948 r. zwolniony ze służby po konflikcie z szefem WUBP w Warszawie. Członek PPR (AIPN, Akta osobowe, 0833/520).

⁵⁷ Józef Pacyna-Głowacki, „Bartosz Głowacki”, mjr, ur. 6 VIII 1906 r. w Dąbrowie, pow. Kraśnik, w rodzinie robotnika rolnego. Wykształcenie niepełne wyższe. Pracował w przemyśle mleczarskim i jako dziennikarz prasy lewicowej. Od 1937 r. uczestnik wojny domowej w Hiszpanii. W 1939 r. wrócił do Polski. Do 1940 r. przebywał w Warszawie, potem przedostał się do Związku Sowieckiego. W latach 1941–1942 działał w partyzantce sowieckiej na Wołyniu, od 1942 r. należał do GL, potem walczył w BCh i AL. Był oficerem operacyjnym Okręgu II AL w Lublinie w stopniu majora. Do MO wstąpił w Lublinie 25 VII 1944 r. Inspektor kontroli KG MO, następnie dowódca batalionu KW MO Warszawa i zastępca ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie. 3 IV 1945 r. został kierownikiem grupy operacyjnej MO na Olsztyn z zadaniem tworzenia MO na Warmii i Mazurach, a 14 IV 1945 r. – komendantem wojewódzkim MO w Olsztynie. 8 IX 1945 r. zwolniony z MO i przekazany do dyspozycji MON. Zmarł 20 XII 1987 r. (Z. Jakubowski, *op. cit.*, s. 431–432).

⁵⁸ Andrzej Szubar, mjr, ur. 14 XI 1919 r. we wsi Zaborze, pow. Rawa Ruska, w rodzinie chłopskiej. Podczas kampanii wrześniowej dostał się do niewoli niemieckiej, zbiegł i przedostał się do rodziny pod okupację sowiecką. 1 IX 1940 r. powołany do Armii Czerwonej, w której służył do 1942 r. Walczył w obronie Kaukazu; ranny, uznany za niezdolnego do służby wojskowej i skierowany do pracy na tyłach. W 1943 r. zgłosił się do armii Berlinga. Służył w 1. Brygadzie Artylerii i Samodzielnym Batalionie Szturmowym. Ukończył szkołę oficerską. W końcu lipca 1944 r. skierowany do dyspozycji Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN; jako dowódca „szturmówki” zwalczał polskie podziemie we wschodniej części woj. lubelskiego. Był komendantem powiatowym MO w Hrubieszowie (od 17 IX 1944 r.), Radomsku (od 5 II 1945 r.) i zastępcą ds. operacyjnych komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie (od 20 XII 1945 r.). Zwolniony z MO za uleganie wpływom SL z dn. 31 III 1949 r. i przekazany do dyspozycji Departamentu Personalnego MON. Członek SL i ZSL. Zmarł 8 III 1988 r. (AIPN, Akta osobowe, 709/262).

⁵⁹ Edward Suwała, por., ur. 1 X 1909 r. w Borysławiu, pow. Drohobycz, w rodzinie robotniczej. Przed wojną pracował w fabryce gumy w Sanoku, a w czasie okupacji w spółdzielni spowyców w Grabownicy. Należał do AK. Do MO wstąpił 22 VIII 1944 r. w stopniu sierżanta. Komendant Posterunku MO w Grabownicy, komendant powiatowy MO w Brzozowie (od 11 XII 1944 r.) i Nisku (12 IV 1945 r.), zastępca komendanta wojewódzkiego w Rzeszowie ds. administracyjno-gospodarczych (od 25 IX 1945 r.). W związku z likwidacją etatu zwolniony z MO z dn. 31 V 1947 r., z dn. 10 VII 1947 r. zwolnienie anulowano i przeniesiono go na stanowisko szefa Wydziału Zaopatrzenia KW MO we Wrocławiu. W związku z konfliktem z przybyłym do Wrocławia na stanowisko komendanta wojewódzkiego MO ppłk. Orłowskim przeniesiony z dn. 1 VII 1948 r. do Katowic na stanowisko szefa Wydziału Zaopatrzenia. Z dn. 1 I 1949 r. przekazany do dyspozycji WUBP w Katowicach, a 1 IV 1949 r. zwolniony jako „nienadający się” (AIPN Ka, Akta osobowe, 163/33).

Zastępcy komendanta wojewódzkiego MO:

- por./kpt. Edward Pulit (15 V 1950 – 1 III 1951),
- kpt. Władysław Popęda (1 V 1951 – 24 XI 1952, 12 VIII 1953 – 1 IX 1953)⁶⁰,
- mjr Tadeusz Ordon (1 X 1953 – 15 XI 1954)⁶¹,
- por./ppłk Feliks Krysiak (15 XI 1954 – 1 II 1965)⁶².

Zastępcy do spraw ORMO/komendanci wojewódzcy ORMO:

- kpt. Władysław Fröhlich (3 VII 1947 – 31 VIII 1949)⁶³,
- kpt. Aleksander Kiryłuk (15 XI 1949 – 1 V 1951)⁶⁴,

⁶⁰ Władysław Popęda, płk, ur. 10 VII 1922 r. we wsi Dąb, pow. Chrzanów, w rodzinie górniczej. Bratanek Franciszka Książarczyka. W latach 1936–1945 pracował w fabryce obuwia w Chełmku. Do MO wstąpił 26 IV 1945 r. podczas werbunku prowadzonego przez Książarczyka. Początkowo służył w Kompanii Operacyjnej WK MO Rzeszów. Po ukończeniu szkoły oficerskiej MO w Słupsku został komendantem powiatowym MO w Nisku (od 10 IX 1946 r.). Inspektor KW MO w Rzeszowie (od 15 IV 1950 r.), zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie (od 1 V 1951 r.) i Poznaniu (od 1 IX 1953 r.). 18 VIII 1964 r. decyzją komisji lekarskiej uznany za niezdolnego do służby i zwolniony z MO. Członek PPR i PZPR. Zmarł 1 X 1964 r. (AIPN, Akta osobowe, 0194/1745).

⁶¹ Tadeusz Ordon, płk, ur. 15 I 1924 r. w Jaworowie k. Lwowa w rodzinie chłopskiej. W 1940 r. deportowany wraz z rodzicami przez władze sowieckie w okolice Irkucka. W 1943 r. wstąpił do armii Berlinga (był zastępcą dowódcy plutonu ds. polityczno-wychowawczych w 3. DP). 10 IX 1944 r. odkomenderowany do służby w MO (służył w grupie motorowej KW MO Warszawa). M.in. komendant powiatowy MO w Sochaczewie (od 20 III 1947 r.), Węgrowie (od 12 III 1948 r.), Warszawie z siedzibą w Radości (od 22 IV 1949 r.), inspektor ds. operacyjnych KW MO Rzeszów (od 4 V 1951 r.), zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie (od 1 X 1953 r.), komendant wojewódzki MO w Koszalinie (od 18 XI 1954 r.) i Bydgoszczy (od 11 I 1962 r.), inspektor Grupy do Zadań Specjalnych MSW (od 15 II 1969 r.), inspektor Oddziału Kontroli, Badań i Analiz KG MO (od 1 II 1973 r.), zastępca dyrektora Biura Kontroli i Analiz KG MO (od 28 III 1975 r.), dyrektor Biura Kontroli i Analiz MSW (od 1 III 1982 r.). 10 IV 1984 r. odszedł na emeryturę milicyjną (AIPN, Akta osobowe, 710/332).

⁶² Feliks Krysiak, płk, ur. 24 IX 1924 r. w Ciemieniu, pow. Turek, jako syn młynarza. W czasie wojny wraz z całą rodziną przebywał na robotach przymusowych w Niemczech. Do MO wstąpił 9 IX 1945 r. (na Posterunku MO w Szerzynchach, pow. Jasło). W grudniu 1946 r. ukończył Szkołę Oficerską MO w Słupsku i mianowany został komendantem Posterunku MO w Bobowej, a potem w Goricach. Następnie zastępca komendanta powiatowego MO w Przemyślu (od 1 XII 1949 r.), komendant powiatowy MO w Przemyślu (od 1 II 1950 r.), inspektor operacyjny KW MO Rzeszów (od 1 X 1953 r.), zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie (od 15 XI 1954 r.) i Poznaniu (od 1 II 1965 r.), komendant miejski MO w Poznaniu (od 1 IV 1970 r.). 30 IX 1981 r. odszedł na emeryturę milicyjną. Członek PPR i PZPR (AIPN, Akta osobowe, 710/326).

⁶³ Władysław Fröhlich, kpt., ur. 24 VII 1918 r. w Żurawnie, pow. Stanisławów. Członek PPR od 1944 r. Po ukończeniu Centralnej Szkoły Partyjnej w Łodzi wstąpił do ORMO i 8 VII 1946 r. mianowany został komendantem wojewódzkim ORMO, a od 3 VII 1947 r. – zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie ds. ORMO. W związku z licznymi nadużyciami gospodarczymi zwolniony z MO z dn. 31 VIII 1949 r., aresztowany i 30 XII 1950 r. skazany przez WSR w Rzeszowie na osiem lat więzienia. Zmarł w Rzeszowie 2 XI 1993 r. (AIPN Rz, WSR w Rzeszowie, 25/2538 (Sr. 691/50), Akta sprawy przeciwko Władysławowi Fröhlichowi).

⁶⁴ Aleksander Kiryłuk, mjr, ur. 19 VII 1904 r. w Stolpnie, pow. Radzyń Podlaski, w rodzinie robotników rolnych. Przed wojną pracował w majątkach obszarnczych i przemyśle drzewnym. Od 1923 r. związany z ruchem komunistycznym (członek ZMK, KZMP, KPP). W latach 1931–1932 przebywał w Moskwie w szkole polityczno-wojskowej i odtąd został zawodowym rewolucjonistą. W latach 1930–1931 i 1933–1936 więziony za działalność komunistyczną. W latach 1939–1940 przebywał w Związku Sowieckim, w 1940 r. powrócił z rodziną do War-

– kpt. Bolesław Wróblewski (1 V 1951 – 30 XI 1955)⁶⁵.

II. Naczelnicy wydziałów i ich zastępcy (w latach 1944–1945 na czele wydziałów stali kierownicy, od października 1945 r. – szefowie, a od kwietnia 1950 r. – naczelnicy; stanowiska zastępców szefów wydziałów wprowadzono dopiero w październiku 1945 r.).

1. Wydział Ogólny (funkcjonował od maja 1947 r.; w kwietniu 1950 r. zmieniono jego nazwę na Wydział I; wydział ten aż do 1950 r. nie miał etatowego zastępcy szefa, podczas nieobecności szefa wydziału zastępował go zazwyczaj szef sekcji ogólnej).

Naczelnicy:

- Nadia Awdaszko (3 VII 1947 – 30 VI 1948)⁶⁶,
- ppor. Wacław Rulka (3 VII 1948 – 30 IX 1948)⁶⁷,

---

szawy. Od 1943 r. związany z PPR, w 1944 r. wstąpił do partyzantki sowieckiej, potem do oddziału AL w Lasach Parczewskich. Na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. wstąpił do MO i po ukończeniu kursu dla oficerów polityczno-wychowawczych był zastępcą kierownika XXIV Komisariatu MO w Warszawie (od 10 X 1944 r.), zastępcą dowódcy Baonu Zapasowego KM MO Kraków (od 6 II 1945 r.), zastępcą ds. polityczno-wychowawczych komendanta wojewódzkiego MO we Wrocławiu (od 19 VI 1945 r.), Bydgoszczy (od 28 XI 1945 r.), zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie ds. ORMO (od 15 XI 1949 r.) i zastępcą komendanta m. st. Warszawy ds. ORMO (od 1 V 1951 r.). 31 X 1953 r. zwolniony z MO ze względu na stan zdrowia. Członek PPR i PZPR. Zmarł 17 X 1984 r. (AIPN, Akta osobowe, 698/1537).

⁶⁵ Bolesław Wróblewski, mjr, ur. 14 IV 1910 r. w Odessie w rodzinie mieszanej narodowościowo (ojciec Polak, matka Litwinka), do 1949 r. posiadał obywatelstwo sowieckie. Przed wojną i w czasie jej trwania mieszkał i pracował jako ślusarz w Odessie. Należał do Komsomołu i WKP(b). W 1944 r. po wyzwoleniu Odessy zmobilizowany do Armii Czerwonej, z której skierowano go do armii Berlinga. Po ukończeniu szkoły oficerskiej mianowany dowódcą kompanii moździerzy w 8. PP (3. DP). W latach 1946–1947 służył w WOP. Uzyskał zgodę na pozostanie w Polsce. W kwietniu 1947 r. zdemobilizowany, podjął pracę magazyniera w PDT w Białymstoku. Z rekomendacji PPR wstąpił 1 X 1948 r. do MO na stanowisko instruktora ORMO w KW MO Białystok, 15 II 1950 r. przeniesiony do Rzeszowa. 1 V 1951 r. został zastępcą komendanta wojewódzkiego MO w Rzeszowie ds. ORMO. Od 30 XI 1955 r. pozostawał w dyspozycji KG MO; 1 II 1956 r. mianowany st. inspektorem ORMO w KW MO w Krakowie, a 1 VI 1956 – dowódcą Batalionu Operacyjno-Konwojowo-Patrolowego KM MO w Krakowie. Zwolniony z dn. 1 III 1958 r. ze względu na stan zdrowia. Członek PPR i PZPR. Zmarł 18 II 1996 r. (AIPN Kr, Akta osobowe, 0194/5764).

⁶⁶ Nadia Awdaszko (od 1946 r. żona Romana Orłowskiego; zmieniła nazwisko na Orłowska, ale w aktach KW MO w Rzeszowie nadal występowała pod nazwiskiem Awdaszko), ur. 8 XII 1924 r. w Lublinie w rodzinie mieszanej narodowościowo i religijnie (ojciec był prawosławnym Rosjaniec, matka polską katoliczką). Podczas okupacji pracowała w szpitalu w Pińsku. Od 22 V 1945 r. zatrudniona w WK MO w Rzeszowie jako urzędniczka w kancelarii. Od 1 X 1945 r. była zastępcą kierownika Kancelarii Ogólnej. 3 VII 1947 r. została p.o. szefem Wydziału Ogólnego KW MO w Rzeszowie. Po przeniesieniu męża Romana Orłowskiego na stanowisko komendanta wojewódzkiego MO we Wrocławiu przeniesiona do dyspozycji KW MO we Wrocławiu; nie podjęła pracy i ostatecznie w 1952 r. skreślona z MO z datą wsteczną 30 VI 1948 r. Ukończyła Akademię Medyczną w Warszawie i podjęła pracę cywilną. Zmarła 27 VIII 1998 r. (AIPN Rz, Akta osobowe, 0080/65 oraz akta osobowe Romana Orłowskiego AIPN, 710/120).

Struktury

– chor./ppłk. Stefan Łomnicki (1 VII 1951 – 24 IV 1973).

Zastępcy:

– chor. Stefan Łomnicki (15 IV 1950 – 1 VII 1951),

– ppor. Władysław Kopczak (1 X 1951 – 7 VII 1952),

– chor. Franciszek Baczyński (1952–1953),

– ppor./mjr Julian Błądziński (1 VIII 1953 – 30 IV 1973).

2. Wydział Służby Zewnętrznej (funkcjonował od marca 1945 r.; w kwietniu 1950 r. zmieniono jego nazwę na Wydział II).

Naczelnicy:

– kpt. Antoni Jańczak (19 III 1945 – 16 VIII 1945),

– st. sierż. Henryk Jamróż – p.o. (16 VIII 1945 – 25 IX 1945),

– ppor./kpt. Władysław Ostrowski (25 IX 1945 – 15 IV 1949)⁶⁷,

– chor./ppor. Kazimierz Skwara (15 IV 1949 – 1 IV 1951),

– kpt. Stanisław Godzic (1 IV 1951 – 31 XII 1952),

– por./mjr Onufry Półtorak (1 I 1953 – 31 XII 1964).

Zastępcy:

– st. sierż. podch. Henryk Jamróż (1 X 1945 r. – b.d.),

– por. Ryszard Kusal (1946–1947 – b.d.),

– por. Wawrzyniec Dziura (15 I 1950 – 1 VIII 1953),

– chor./por. Stanisław Niżnik (1 VIII 1953 – 31 VIII 1957).

3. Wydział Służby Śledczej (w latach 1944–1945 nosił nazwę Wydział Śledczy, w latach 1945–1947 – Wydział Kryminalnej Służby Śledczej, od kwietnia 1950 r. – Wydział III; z dniem 1 maja 1952 r. został zlikwidowany, a jego agendy przejęły trzy nowe wydziały: Wydział III – kryminalny, Wydział IV – do walki z przestępstwami gospodarczymi, oraz Wydział Śledczy).

⁶⁷ Wacław Rulka, ppor., ur. 14 lub 19 IX 1910 r. w Warszawie. Z zawodu krawiec, przed wojną i w czasie okupacji pracował na poczcie w Warszawie. W latach 1943–1944 należał do AK. Wiosną 1944 r. opuścił Warszawę i w maju 1944 r. wstąpił do oddziału AL „Przepiórki”. Wraz z częścią oddziału skierowany 28 VIII 1944 r. do służby w MO w Rzeszowie. M.in. zastępca komendanta powiatowego MO w Lubaczowie (od 18 XI 1944 r.) i szef Kompanii Operacyjnej (od 6 II 1945 r.). Za pijaństwo i lekceważenie obowiązków zdegradowany 21 III 1945 r. ze stopnia sierżanta do szeregowca. 27 VII 1945 r. przeniesiono go na referenta Wydziału Śledczego, a 1 X 1945 r. został szefem Sekcji Dyscyplinarnej w Wydziale Personalnym. Następnie był zastępcą szefa Wydziału Personalnego (od 3 VII 1947 r.), szefem Wydziału Ogólnego (od 3 VII 1948 r.) i szefem Wydziału Personalnego KW MO w Rzeszowie (od 15 IX 1948 r.). Z dn. 30 XI 1948 r. zwolniony z MO na własną prośbę; powodem zwolnienia było złożenie nieprawdziwych danych o sobie w ankiecie personalnej, dotyczących rzekomej przynależności do KPP przed wojną, oraz niejasne kontakty z AK (AIPN Rz, Akta osobowe, 00153/382).

⁶⁸ Władysław Ostrowski, kpt., ur. 24 III 1910 r. w Aleksandrówce, pow. Nieszawa, w rodzinie robotniczej. Przedwojenny podporucznik rezerwy. Przed wojną i w czasie okupacji pracował na kolei. W sierpniu 1944 r. wstąpił do MO w Dębicy. Komendant powiatowy MO w Lesku (od 18 XI 1944 r.) i szef Wydziału Służby Zewnętrznej WK MO w Rzeszowie (od 1 X 1945 r.). 15 IV 1949 r. zwolniony z MO za upadek moralny i pijaństwo. Członek PPR i PZPR (AIPN, Akta osobowe, 706/727).

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

Naczelnicy:

- kpt. Andrzej Faferek (28 IX 1944 – 31 X 1944),
- kpt. Zygmunt Bieszczanin (31 X 1944 – 25 IX 1945),
- ppor. Piotr Hrycaj (25 IX 1945 – 25 II 1946)⁶⁹,
- ppor. Jan Bąk (21 II 1947 – 29 II 1948)⁷⁰,
- por. Jan Matulewicz (19 VII 1948 – 30 IV 1950),
- por. Albin Nalepa (15 V 1950 – 1 VI 1951),
- por. Stanisław Kujawa (1 VII 1951 – 30 IV 1952).

Zastępcy:

- st. sierż. Jan Bąk (1 X 1945 – 21 II 1947),
- chor. Eugeniusz Filipowicz (21 II 1947 – 14 XI 1948),
- chor. Jerzy Jakubowski (15 XI 1948 – 31 I 1950),
- chor. Władysław Michalski (1 II 1950 – 30 IV 1952).

4. Wydział III (kryminalny).

Naczelnicy:

- por. Stanisław Kujawa (1 V 1952 – 30 IX 1952),
- por./ppłk Mikołaj Szczurek (1 X 1952 – 11 VII 1973).

Zastępcy:

- chor./por. Kazimierz Kubisz (1 II 1953 – 31 VIII 1957).

5. Wydział IV (do walki z przestępstwami gospodarczymi).

Naczelnik:

- ppor. Władysław Michalski (1 V 1952 – 1961).

⁶⁹ Piotr Hrycaj, por., ur. 15 VIII 1916 r. w Bóbrce, woj. lwowskie, w rodzinie chłopskiej. W kampanii wrześniowej walczył w bitwie nad Bzurą i dostał się do niewoli niemieckiej, w której przebywał do 1942 r. Po opuszczeniu obozu jenieckiego zmienił wyznanie z greckokatolickiego na rzymskokatolickie oraz przeniósł się do Jarosławia. Po wyzwoleniu wstąpił do wojska, skąd na polecenie PPR przeniesiono go do MO (16 IX 1944 r.). Komendant Posterunku MO w Młynach w pow. jarosławskim. W lipcu 1945 r. skierowany do szkoły oficerskiej, po jej ukończeniu został szefem Wydziału Kryminalnego Służby Śledczej WK MO w Rzeszowie (od 25 IX 1945 r.). 25 II 1946 r. przeniesiono go do Wrocławia, gdzie był m.in. szefem Sekcji Dyscyplinarnej, wykładowcą Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO oraz szefem Wydziału Wyszkożenia KW MO we Wrocławiu (od 24 VII 1948 r.) oraz kierownikiem Sekcji Szkolenia Zawodowego Wydziału IV KW MO. 1 XI 1950 r. przeniesiony do Krakowa na stanowisko inspektora Wojewódzkiego Biura Paszportowego. Od 1 X 1951 r. pozostawał do dyspozycji KW MO w Krakowie. 29 II 1952 r. zwolniony ze względu na stan zdrowia (w rzeczywistości za upadek moralny i pijaństwo). Członek PPR i PZPR (AIPN Kr, Akta osobowe, 0194/6852).

⁷⁰ Jan Bąk, ppor., ur. 15 IV 1907 r. w Rzeszowie w rodzinie robotniczej. Z zawodu szewc. Przed wojną należał do PPS-Lewicy, KZMP, KPP i MOPR. Skazany za działalność komunistyczną na dwa i pół roku więzienia (1934–1936). Do MO wstąpił we wrześniu 1944 r. 1 X 1945 r. został zastępcą szefa Wydziału Kryminalnego Służby Śledczej WK MO w Rzeszowie; awansowany na stopień podporucznika. Od 21 II 1947 r. szef Wydziału Służby Śledczej. Z dn. 29 II 1948 r. zwolniony z MO jako jednostka bezwartościowa, gdyż „pomimo swojej przeszłości rewolucyjnej, zrenegacjał i stwierdzono mu [tak w tekście oryginalnym], że miał łączność z AK i WiN, nie ujawniając przed nikim swoich kontaktów”. Odszedł na rentę inwalidzką (AIPN Rz, Akta osobowe, 0080/231).

Struktury

Zastępca:

– ppor./kpt. Czesław Kucharski (1 V 1952 – 31 VIII 1957).

6. Wydział Śledczy.

Naczelnik:

– por./kpt. Ignacy Czarny (1 X 1952 – 31 V 1956).

Zastępca:

– ppor./por. Stanisław Magiera (1 III 1953 – 31 V 1956).

7. Wydział Polityczno-Wychowawczy (utworzony w 1944 r., zlikwidowany 30 września 1949 r. poprzez połączenie z Wydziałem Wyszkożenia w Wydział Szkoleniowo-Polityczny; w Wydziale Polityczno-Wychowawczym aż do 1947 r. nie było etatowego zastępcy szefa wydziału).

Naczelnicy:

– ppor. Władysław Adamski (10 X 1944 – b.d.),

– chor. Tadeusz Skwarczyński (1 XII 1944 – 30 VI 1945)⁷¹,

– ppor. Krogulski (30 VI 1945 – 8 VII 1945),

– ppor. Wincenty Sołowiej (8 VII 1945 – b.d.),

– ppor. Władysław Baran (1 X 1945 – 9 XI 1945)⁷²,

– chor. Zbigniew Dejewski (9 XI 1945 – 14 X 1946)⁷³,

– ppor./kpt. Józef Sitek (15 X 1946 – 31 VIII 1949)⁷⁴.

⁷¹ Tadeusz Skwarczyński, chor., ur. 7 X 1925 r. w Stanisławowie. Do MO wstąpił 24 IX 1944 r. w stopniu plut. podchor. Był sekretarzem Sztabu Baonu Operacyjnego WK MO w Rzeszowie. 1 XII 1944 r. mianowany kierownikiem Wydziału Polityczno-Wychowawczego WK MO w Rzeszowie. 1 VII 1945 r. przesunięto go na instruktora tego wydziału, a 1 IX 1945 r. na kierownika Sekcji Służby Zewnętrznej przy Kursie Przeszkolenia Szeregowych MO. 31 X 1945 r. zwolniony na własną prośbę (AIPN Rz, Akta osobowe, 00153/755).

⁷² Władysław Baran, por., ur. 29 XI 1914 r. we wsi Zdzierzec, pow. Mielec, w rodzinie chłopskiej. Uczestnik kampanii wrześniowej. Od 1942 r. należał do PPR i GL, ale po aresztowaniach stracił kontakt z organizacją i przystał do BCh. Do MO wstąpił 1 XII 1944 r. w stopniu kaprała. W marcu wysłano go do Szkoły Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Łodzi; po jej ukończeniu instruktor w Wydziale Polityczno-Wychowawczym WK MO w Rzeszowie, a od 1 X do 9 XI 1945 r. p.o. szef Wydziału Polityczno-Wychowawczego. 30 X 1946 r. został zastępcą komendanta Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO w Rzeszowie. Zwolniony z dn. 1 VI 1951 r. jako niepewny politycznie (AIPN Rz, Akta osobowe, 0080/161).

⁷³ Zbigniew Dejewski, kpt., ur. 6 I 1922 r. w Pomorzanach, woj. tarnopolskie. Syn młynarza, późniejszego oficera MO (ojciec Wiktor był m.in. komendantem powiatowym MO w Tarnobrzegu i Gorlicach). Do MO wstąpił 18 I 1945 r. jako referent personalny KP MO Jasło, a następnie zastępca komendanta powiatowego MO w Jasle ds. Polityczno-Wychowawczych (od 10 IV 1945 r.). Po ukończeniu Szkoły Oficerów Polityczno-Wychowawczych został szefem Wydziału Polityczno-Wychowawczego KW MO w Rzeszowie (od 9 XI 1945 r.). Następnie zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. polityczno-wychowawczych w Białymstoku (od 15 X 1946 r.) i Kielcach (od 16 VI 1947 r.). Zwolniony z MO z dn. 21 II 1950 r. z powodu zaniebywania obowiązków, niemoralnego prowadzenia się oraz aresztowania i wydalenia z MO jego ojca – za ekscesy pod wpływem alkoholu oraz zatajenie służby w żandarmerii przed wojną (AIPN, Akta osobowe, 698/610, t. 1–2).

⁷⁴ Józef Sitek, kpt., ur. 6 XII 1919 r. w Niechobrze, pow. Rzeszów, w rodzinie chłopskiej o tradycjach komunistycznych (ojciec był członkiem KPP, a szwagier Tomasz Wiśniewski – również członek KPP – uczestnikiem wojny w Hiszpanii i szefem WUBP w Rzeszowie). Od 1942 r.

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

Zastępcy:

– chor./ppor. Juliusz Kabarowski (3 VII 1947 – 15 VI 1949).

8. Wydział Wyszkożenia (utworzony 1 lipca 1948 r., 1 października 1949 r. został połączony z Wydziałem Polityczno-Wychowawczym w nowy Wydział Szkoleniowo-Polityczny; w okresie od kwietnia 1950 do kwietnia 1952 r. wydział funkcjonował jako Wydział IV, od 1 maja 1952 r. ponownie jako Wydział Szkoleniowo-Polityczny, a od 1 lipca 1954 – jako Wydział Szkoleniowy; w Wydziale Wyszkożenia (1948–1949) nie było etatu zastępcy szefa wydziału).

Naczelnicy:

– chor. Mikołaj Kamyszew (1 VII 1948 – 30 IX 1949),

– ppor. Witold Konefał (1 VI 1951 – 30 X 1952),

– ppor. Edward Kubrak (1 XI 1952 – 14 V 1955).

Zastępcy:

– ppor. Bolesław Rusinek (1 IV 1950 – 30 IX 1951),

– chor./ppor. Czesław Prokop (1 V 1952 – 31 VII 1953),

– chor. Tadeusz Smoliński (1 VIII 1953 – 30 VI 1954).

9. Wydział Personalny (utworzony w 1944 r.; od kwietnia 1950 r. funkcjonował jako Wydział V, a od 1 lipca 1954 r. – jako Wydział Kadry; w Wydziale Kadry od 1 lipca 1954 r. było dwóch zastępców naczelnika).

Naczelnicy:

– kpt. Józef Saturn (do 4 X 1944),

– kpt. Roman Orłowski (4 X 1944 – 6 IV 1945),

– plut./por. Kazimierz Bar (7 IV 1945 – 14 IX 1948)⁷⁵,

– ppor. Wacław Rulka (15 IX 1948 – 30 XI 1948),

---

należał do PPR i GL–AL. Po wyzwoleniu pełnomocnik podczas reformy rolnej i administrator majątku w Lutoryżu. 19 XI 1944 r. wstąpił do MO i został skierowany do szkoły oficerów polityczno-wychowawczych w Lublinie. Po jej ukończeniu od 14 XII 1944 r. instruktor Wydziału Polityczno-Wychowawczego WK MO w Rzeszowie, a od 10 X 1946 r. szef Wydziału Polityczno-Wychowawczego. W kwietniu 1949 r. skierowany na Kurs Przeszkolenia Kierowników Jednostek MO w Łodzi, po jego ukończeniu został 15 II 1950 r. naczelnikiem Wydziału Szkolenia Politycznego KW MO w Olsztynie. Ponieważ nie radził sobie na tym stanowisku, mianowano go inspektorem pożarnictwa w Głównym Inspektoracie ORMO (1 IV 1951). 30 IX 1952 r. zwolniony z MO na własną prośbę. Powrócił do Lutoryża, gdzie pracował na roli, a następnie podjął pracę w WSK Rzeszów (AIPN, Akta osobowe, 707/924).

⁷⁵ Kazimierz Bar, por., ur. 15 I 1916 r. w Białobrzegach, pow. Łańcut. Przed wojną i w czasie okupacji pracował w Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Łańcutcie i Białobrzegach jako księgowy. Od 1935 r. należał do KPP. Podczas kampanii wrześniowej dostał się do niewoli. W 1942 r. nie powrócił do obozu z przepustki i włączył się do działalności konspiracyjnej w PPR i GL–AL (grupa Jana Urbana). Do MO wstąpił 20 XI 1944 r. na stanowisko referenta personalnego w Wydziale Personalnym WK MO w Rzeszowie. 7 IV 1945 r. został p.o. kierownikiem Wydziału Personalnego. Na stanowisko szefa wydziału zatwierdzony 3 VII 1947 r. 15 IX 1948 r. przeniesiono go do dyspozycji Wydziału Personalnego KG MO, a 6 X 1948 r. zwolniono z MO pod zarzutem współudziału w postrzeleniu żołnierzy sowieckich w 1945 r. Późniejsze dochodzenie nie potwierdziło jego udziału w tym zdarzeniu, ale do służby w MO nie wrócił, gdyż postrzelenia dokonał jego brat Augustyn. Zmarł 21 III 1990 r. (AIPN, Akta osobowe, 698/109).

Struktury

- st. sierż./ppor. Ruwim Goldman (15 XII 1948 – 1 IV 1951)⁷⁶,
- ppor. Józef Kozdra (1 VII 1951 – 15 VIII 1951),
- por. Zenon Marek (15 VIII 1951 – 1 II 1953),
- kpt. Adam Prowalski (od 15 VIII 1953).

Zastępcy:

- ppor. Marian Wesołowski (1 X 1945 – 17 VIII 1946),
- chor./ppor. Waław Rulka (3 VII 1947 – 3 VII 1948),
- ppor. Józef Kozdra (1 IX 1950 – 1 VII 1951),
- chor. Ludwik Majstrowicz (1 XI 1951 – 1 V 1952),
- por. Zdzisław Kluz (1 XI 1952 – 15 V 1955),
- st. sierż./ppor. Józef Siek (1 VII 1954 – 31 I 1956).

10. Wydział Specjalny (utworzony 15 grudnia 1946 r., w kwietniu 1950 r. przemianowany na Wydział VI, zlikwidowany z dn. 30 czerwca 1954 r.).

Naczelnicy:

- chor./ppor. Franciszek Tałach (15 XII 1946 – 15 VI 1948),
- ppor. Marian Kwiatkowski (15 VI 1948 – 21 IV 1949)⁷⁷,
- chor./por. Marian Kłos (21 IV 1949 – 1 XI 1951)⁷⁸,

⁷⁶ Ruwim Goldman, kpt., ur. 7 V 1915 r. w Równem na Wołyniu w rodzinie żydowskiej. Od 1934 r. należał do Komunistycznego Związku Młodzieży Zachodniej Ukrainy. W 1939 r. pozostał na terenach zajętych przez Sowietów i współtworzył władzę sowiecką w Równem. Tajny współpracownik NKWD. W 1941 r. ewakuowany do Baszkirskiej ASRR. Do Polski powrócił w 1946 r. i wstąpił do MO w Dzierżonowie. Następnie m.in. referent kadrowy Wydziału Personalnego KW MO we Wrocławiu (od 30 V 1947 r.) i szef Wydziału Personalnego KW MO w Rzeszowie (od 15 XII 1948 r.). 1 IV 1951 r. przeniesiony do Zielonej Góry, gdzie był kolejno: kierownikiem Sekcji II Wydziału Personalnego KW MO, inspektorem ORMO (od 15 V 1953 r.), inspektorem zaopatrzenia (od 1 VII 1954 r.), st. technikiem Służby Kwatermistrzowsko-Budowlanej (od 15 V 1955 r.), inspektorem w Wydziale ELIDO oraz inspektorem w Wydziale Służby Zewnętrznej. Zwolniony z MO z dn. 31 VII 1964 r. ze względu na stan zdrowia (AIPN Po, Akta osobowe, 0101/346).

⁷⁷ Marian Kwiatkowski, mjr, ur. 4 II 1919 r. w Szczytnikach, pow. Kalisz, w rodzinie robotniczej. W czasie okupacji był na robotach w Niemczech. Po powrocie skierowany przez PPR do służby w WUBP w Łodzi (15 X 1945), skąd przeniesiono go na oficera śledczego WUBP Białystok. 15 XII 1946 r. przeniesiono go do MO. Szef Wydziału Specjalnego KW MO w Białymstoku i Rzeszowie (od 15 VI 1948 r.), zastępca szefa Wydziału Specjalnego KW MO w Warszawie (od 21 IV 1949 r.), st. oficer śledczy Wydziału II Oddziału VI KG MO (od 1 X 1951 r.), a następnie st. oficer śledczy w Oddziale Śledczym KG MO (od 1 XII 1953 r.), st. oficer w Kwatermistrzostwie KG MO (od 15 V 1955 r.). Od 1 VIII 1958 r. służył w Wydziale Dochodzeniowym Komendy MO m.st. Warszawy. Zwolniony z MO z dn. 30 VI 1967 r. z uwagi na stan zdrowia. Zmarł 15 V 1994 r. (AIPN, Akta osobowe, 0988/206).

⁷⁸ Marian Kłos, plk, ur. 8 VIII 1921 r. we Lwowie w rodzinie robotniczej. Od 1936 r. pracował jako mechanik. W 1940 r. wyjechał do Zaporozża do pracy w fabryce i wstąpił do Komsomołu. W 1941 r. ewakuowany do Krasnojarska, gdzie pracował jako kierowca-mechanik w NKWD. Do Polski powrócił w 1946 r. i wstąpił do ORMO. 1 II 1947 r. przyjęty do MO w Poznaniu. Referent, a następnie oficer Wydziału Specjalnego KW MO w Poznaniu (1947–1948). Po ukończeniu Szkoły Oficerskiej w CW MBP w Legionowie mianowany szefem Wydziału Specjalnego KW MO w Rzeszowie (od 21 IV 1949 r.). 1 XI 1951 r. przeniesiony do Krakowa na naczelnika Wydziału VI. Po ujawnieniu faktów niewłaściwego stosunku funkcjonariuszy Wydziału VI do innych milicjantów zdjęty ze stanowiska i mianowany naczelnikiem Wydziału IV KW MO w Krakowie (1 II 1954). 1 I 1955 r. został zastępcą komendanta wojewódzkiego MO

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

– por. Bronisław Gutowski (1 II 1953 – 30 VI 1954)⁷⁹.

Zastępcy:

- ppor. Jerzy Kopyłow (20 IX 1947 – 15 II 1950)⁸⁰,
- ppor./por. Bronisław Gutowski (15 VIII 1951 – 1 II 1953),
- st. sierż. Józef Siek (1 VI 1954 – 30 VI 1954).

11. Wydział Finansowy (utworzony 23 kwietnia 1948 r., zlikwidowany z dn. 15 stycznia 1949 r.).

Szef wydziału:

– ppor. Piotr Kamiński (23 IV 1948 – 15 I 1949).

Zastępca:

– ppor. Włodzimierz Jendyka (23 IV 1948 – 15 I 1949).

12. Wydział Gospodarczy (utworzony w 1944 r., w 1945 r. zmienił nazwę na Wydział Administracyjno-Gospodarczy, w 1947 r. – na Wydział Zaopatrzenia; zlikwidowany z dn. 1 stycznia 1949 r.).

Szef wydziału:

- por. Henryk Sawicki (12 IX 1944 – 14 VII 1945),
- st. sierż. podchor./por. Franciszek Kobus (22 VIII 1945 – 1 I 1949).

Zastępca:

- st. sierż. podchor. Franciszek Kobus (27 VII 1945 – 22 VIII 1945),
- st. sierż. Michał Gałusza (22 VIII 1945 – 6 X 1948).

---

we Wrocławiu (od 1 V 1967 – zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. administracyjno-gospodarczych). Zwolniony z MO z dn. 30 IV 1968 r. W tym też roku zmarł (AIPN Wr, Akta osobowe, 0219/1069).

⁷⁹ Bronisław Gutowski, ppłk, ur. 10 III 1920 r. w majątku Łęki, pow. Kutno, w rodzinie robotników rolnych o tradycjach komunistycznych (ojciec i brat należeli do KPP). W czasie wojny wysiedlony wraz z rodziną do GG, zajmował się szmuglem różnych towarów przez granicę. 1 II 1945 r. wstąpił do MO w pow. Kutno. 1 XII 1946 r. przeniesiony do Wydziału Specjalnego KW MO Łódź, gdzie był referentem, a następnie oficerem specjalnym. Po ukończeniu w 1951 r. rocznej Szkoły Oficerskiej w CW MBP mianowany 15 VIII 1951 zastępcą naczelnika Wydziału VI KW MO w Rzeszowie, a 1 II 1953 r. – naczelnikiem Wydziału VI. Po likwidacji pionu specjalnego mianowany 1 VII 1954 r. st. inspektorem Inspektoratu ds. Zaopatrzenia KW MO w Rzeszowie. Następnie naczelnik Wydziału IV KW MO w Bydgoszczy (od 1 X 1954 r.), komendant powiatowy MO w Bydgoszczy (od 1 IX 1956 r.), inspektor ds. szkolenia i kierownik Inspektoratu Szkolenia Zawodowego KW MO w Bydgoszczy. 31 VII 1975 odszedł na emeryturę (AIPN By, Akta osobowe, 90/5887).

⁸⁰ Jerzy Kopyłow, ppor., ur. 16 XII 1921 r. w Żabince, pow. Kobyryń. Obywatel polski narodowości rosyjskiej wyznania prawosławnego (oficjalnie bezwyznaniowiec). Przed wojną i w czasie okupacji mieszkał we wsi Reymontów k. Łodzi. Do MO wstąpił z rekomendacji ZWM 3 IX 1945 r. i skierowany został do Szkoły Oficerskiej w CW MO w Słupsku. Po jej ukończeniu służył w KW MO Szczecin jako referent sekcji kolejowej i rzecznej, a od 1 VIII 1946 – referent Wydziału Specjalnego KW MO Szczecin. 20 IX 1947 r. objął stanowisko zastępcy szefa Wydziału Specjalnego KW MO w Rzeszowie. 15 II 1950 r. usunięty z MO za to, iż w czasie okupacji utrzymywał towarzyskie stosunki z Niemcami i należał do osób uprzywilejowanych przez okupanta. Po zwolnieniu z MO zamieszkał i pracował w Szczecinie (AIPN Rz, Akta osobowe, 00100/166).

13. Wydział Konsumów (Konsumy powołano w 1945 r., ale do rangi wydziału podniesiono je w lipcu 1946 r.; z dn. 1 VII 1948 r. wydział ten przekazano do WUBP w Rzeszowie).

Szef wydziału:

– chor. Janusz Sośnicki (8 VII 1946 – 1 VII 1948).

Zastępca:

– por. Adam Rajski (9 II 1948 – 15 IV 1948).

14. Kompania Operacyjna (utworzona we wrześniu 1944 r. jako Baon Operacyjny, w styczniu 1945 r. przeformowany w Kompanię Operacyjną, ta zaś w sierpniu 1950 r. zredukowana została do plutonu konwojowo-operacyjnego. Kompanię reaktywowano w 1952 r. jako Kompanię Operacyjno-Konwojowo-Wartowniczą).

Dowódcy:

- por. Longin Wałknowski (wrzesień 1944 – 31 X 1944) – dowódca baonu,
- por. Mieczysław (?) Olszewski (31 X 1944 – 14 XI 1944) – dowódca baonu,
- por. Borys Zagner (14 XI 1944 – 16 I 1945) – dowódca baonu,
- kpt. Antoni Jańczak (16 I 1945 – 19 III 1945),
- ppor. Jerzy Dzierżak (19 III 1945 – 12 IV 1945),
- por. Mieczysław Nowak (12 IV 1945 – 26 V 1945),
- ppor. Maria Bzura (26 V 1945 – 25 IX 1945)⁸¹,
- chor./ppor. Piotr Rudny (25 IX 1945 – 1 VI 1946)⁸²,
- por. Kazimierz Nowakowski (1 VI 1946 – 1 VII 1947),
- por. Zygmunt Adolf (3 VII 1947 – 31 V 1950),
- chor./ppor. Edmund Czerwiński (1 XI 1952 – 1 VI 1956).

---

⁸¹ Maria Bzura (po ślubie z Antonim Jańczakiem przyjęła nazwisko męża), por., ur. 26 XII 1925 r. w Łomży w rodzinie chłopskiej. W 1940 r. deportowana wraz z rodzicami w głąb Związku Sowieckiego (ojciec był osadnikiem wojskowym). W 1943 r. wstąpiła do armii Berlinga. W lipcu 1944 r. zrzucona w lasy miechowskie jako sanitariuszka grupy por. Antoniego Jańczaka i wraz z I Brygadą AL Ziemi Krakowskiej po przejściu frontu pod Stopnicą wstąpiła do MO. W październiku 1944 r. wraz z Jańczakiem skierowana do organizowania KP MO w Sanoku, a potem Wydziału Służby Zewnętrznej WK MO w Rzeszowie. 26 V 1945 r. została dowódcą Kompanii Operacyjnej. Brała aktywny udział w walkach z UPA i polskim podziemiem niepodległościowym. Z powodu ciąży odeszła z Kompanii Operacyjnej na instruktora Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO. Po przeniesieniu Jańczaka do Elbląga wyjechała z nim (formalne przeniesienie do woj. gdańskiego nastąpiło dopiero 25 II 1946 r.). Służyła w Wydziale Służby Zewnętrznej KW MO w Gdańsku na stanowisku szefa sekcji. Skreślona z MO z dn. 19 X 1946 r. po przeniesieniu Jańczaka do Warszawy. Pracowała w Konsumach MBP. Zmarła 15 II 2002 r. (AIPN Gd, Akta osobowe, 130/650 oraz Akta osobowe Antoniego Jańczaka, AIPN, 698/1230).

⁸² Piotr Rudny, kpt., ur. 20 XII 1919 r. w Ostrowie, pow. Dębica, w rodzinie robotniczej. Do MO wstąpił 23 VIII 1944 r. w Dębicy. Był m.in. dowódcą Kompanii Operacyjnej WK MO w Rzeszowie (od 25 IX 1945 r.), komendantem powiatowym MO w Łąncucie (od 31 VII 1946 r.) i Krośnie (od 1 V 1950 r.). Zwolniony z MO z dn. 31 VII 1954 r. ze względu na stan zdrowia. Członek PPR i PZPR (AIPN Rz, Akta osobowe, 00153/377).

Wojewódzka Komenda Milicji Obywatelskiej w Rzeszowie

Zastępcy do spraw polityczno-wychowawczych (od 1 października 1949 r. zastępcy dowódcy kompanii):

- st. sierż. podchor. Józef Zarzycki (18 I 1945 – 3 III 1945),
- sierż. Józef Pańczocha (3 III 1945 – 5 V 1945),
- chor. Józef Stateczny (26 V 1945 – 1 X 1945),
- chor. Walerian Goś (1 X 1945 – b.d.),
- sierż. Stanisław Lewicki (12 II 1946 – 6 VI 1946),
- sierż. Lucjan Olszówka (6 VI 1946 – 15 III 1947),
- st. sierż. podchor. Eugeniusz Puchalski (22 V 1947 – b.d.),
- sierż. podchor. Stanisław Konopelski (1 IV 1948 – 1 VII 1949),
- st. sierż. podchor./chor. Tadeusz Sabik (1 VII 1949 – 15 VIII 1950).

15. Kurs Przeszkolenia Szeregowych MO (w 1948 r. podporządkowany został Wydziałowi Wyszkożenia, a następnie Wydziałowi Szkoleniowo-Politycznemu; w 1951 r. przemianowany na Wojewódzki Kurs Wyszkożenia Szeregowych).

Komendanci kursu:

- kpt. Jan Siatko (1 X 1945 – 26 VI 1948)⁸³,
- chor. Tadeusz Zabłotny (26 VI 1948 – 31 V 1949),
- ppor./por. Stanisław Plewa (1 VIII 1949 – 1951),
- chor. Czesław Prokop (1 VI 1951 – 30 IV 1952),
- ppor. Marian Kosiba (1 V 1952 – 1 IX 1952),
- kpt. Stanisław Plewa (1 XII 1952 – 1 XII 1954).

Zastępcy:

- por. Ryszard Kusal (styczeń 1946 – b.d.),
- chor. Edward Charchan (I kw. 1946 – 28 X 1946),
- por. Władysław Baran (28 X 1946 – 1 VI 1951),
- ppor. Marian Kosiba (1 VI 1951 – 1 V 1952),
- ppor. Marian Płoch (1 V 1952 – 15 I 1953),
- st. sierż./chor. Stanisław Uberman (1 III 1953 – 1 VII 1954).

16. Samodzielna Sekcja Rejestracji Cudzoziemców (utworzona 1 października 1947 r.).

Szef sekcji (od 1950 r. kierownik sekcji):

- sierż./por. Stanisław Baran (1 X 1947 – 15 IV 1954),
- ppor. Bronisław Walczyk (15 IV 1954 – 1 I 1959).

⁸³ Jan Siatko, „Janek Krakowski”, kpt., ur. 15 III 1914 r. w Krakowie. Ranny w obronie Lwowa podczas kampanii wrześniowej, po wyleczeniu przekazany przez Sowieców do Krakowa, gdzie pracował na lotnisku. Członek PPR i GL od 1942 r. Dowódca kompanii w I Brygadzie AL Ziemi Krakowskiej. Wraz z nią przeszedł do służby w MO. Był m.in. oficerem śledczym Wydziału Śledczego WK MO w Rzeszowie. W wypadku motocyklowym stracił nogę. 1 X 1945 r. wyznaczony na komendanta Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO (zatwierdzony 31 X 1945 r.). W 1948 r. przeniesiono go na szefa Sekcji Gospodarczej. W 1949 r. przeszedł do WUBP w Rzeszowie. Zwolniony z dn. 31 III 1950 r. decyzją komisji lekarskiej, która uznała go za niezdolnego do służby. Zmarł w 1951 r. (AIPN Rz, Akta osobowe, 0054/3456).

Struktury

17. Wojewódzkie Biuro Paszportowe (przeniesione ze struktur WUBP z dn. 1 lipca 1950 r., działało do 30 września 1951 r.).

Kierownik biura:

– ppor. Joachim Król (15 VII 1950 – 30 IX 1951).

18. Wojewódzkie Biuro Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności (utworzone 1 października 1951 r., 1 lipca 1954 r. przekształcone w Wydział Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych).

– Kierownik biura/naczelnik wydziału:

– ppor./mjr Joachim Król (1 X 1951 – 31 XII 1963).

Zastępca naczelnika wydziału:

– por. Witold Konefał (1 VII 1954 – 14 V 1955).

W skład WBDOiEL wchodziły dwa wydziały (od 1 lipca 1954 r. przekształcone w sekcje), którymi kierowali:

Wydział Dowodów Osobistych

Naczelnicy:

– ppor. Kazimierz Wojciechowski (1 X 1951 – 31 V 1952),

– ppor. Stanisław Karp (1 VI 1953 – 30 VI 1954).

Zastępcy:

– ppor. Stanisław Karp (1 X 1951 – 1 VI 1953),

– chor. Jan Tyrakowski (15 VII 1953 – 30 VI 1954).

Wydział Ewidencji Ludności

Naczelnicy:

– por. Bolesław Rusinek (1 X 1951 – 1 IX 1952),

– ppor. Witold Konefał (1 XI 1952 – 30 VI 1954).

Zastępca:

– st. sierż. Mieczysław Pilczak (1 X 1951 – 1 III 1954).